মহাবিদ্যালয় সংগীত

আমাক পোহৰ লাগে
পৃথিৱী সজাবলে’
সজাবলে’ জীৱনৰ বাট
পোহৰ গিলিব খোজা
আন্ধাৰ দৈত্যটোক
আমিয়েই কৰো পদাঘাত ।।

সৃষ্টিৰ পথাৰত দৃষ্টি পেলাই আমি
আমাৰ কৃষ্টিবোৰক আদৰি আনিম
দুষ্কৃতি কংসৰ বংশ ধ্বংস কৰি
চিৰ শান্তিৰ বোল আমিয়ে সানিম
কলুষ কালিমা নাশি
ভেদাভেদ পৰিহৰি
বহুৱাম মিলনৰ হাট ।।

অসুন্দৰক আমি সুন্দৰ কৰি ল’ম।
অবিনাশী পোহৰৰ তুলিকা বোলাই
মনৰ আকাশখনি ভাবৰ মুক্ত কৰি
জননীক পূজিবলৈ আহিম ওলায়
যুগে যুগে আদৰিম
বুকুৰ আপোন কৰি
আমাৰ সুৰীয়া মিঠা মাত ।।

কথা ঃ – নগেন বৰা
সুৰ ঃ মৰহুম মহম্মদ হুছেইন

Website : dcbgirlscollegejorhat.org
E-mail : devicharan1@yahoo.com
Phone & Fax : 0376-2371031

ISSN : 2319-2097

ইন্‌টিউয়িট্

বাৰ্ষিক আন্তৰ্জাতিক গৱেষণা পত্ৰিকা ঃ সপ্তম সংখ্যা

INTUIT

A Peer Reviewed Multidisciplinary International Research Journal

Vol. VII : 2018

INTERNAL QUALITY ASSURANCE CELL
DEVICHARAN BARUA GIRLS' COLLEGE
(NAAC Accredited 'A' Grade Institution)
JORHAT, ASSAM

ইন্‌টিউয়িট্

বাৰ্ষিক আন্তৰ্জাতিক গৱেষণা পত্ৰিকা ঃ সপ্তম সংখ্যা

INTUIT

A Peer Reviewed Multidisciplinary International Research Journal

Vol. VII : 2018

Internal Quality Assurance Cell

D.C.B. Girls' College

(NAAC Accredited 'A' Grade Institution)

Jorhat, Assam

INTUIT, a peer reviewed annual multidisciplinary international research journal published by Dr. Jinamoni Bhuyan, Principal on behalf of the Internal Quality Assurance Cell, Devicharan Barua Girls' College, K.K. Baruah Road, Jorhat, Assam - 785001, Printed at M/s Techno Print, K.K. Handique Road, Jorhat-1.

Volume	:	7
Year of Publication	:	2018
Subscription Fee	:	350/- only

Copyright ©	:	Internal Quality Assurance Cell Devicharan Barua Girls' College, K.K. Barua Road, Jorhat, Assam

INTUIT

EDITORIAL BOARD 2018

Chairperson	:	Dr. Jinamoni Bhuyan Principal
Editor	:	Dr. Geetasri Saikia (Science Stream)
	:	Dr. Deepa Hazarika (Arts Stream)
Co-ordinator	:	Dr. Subhash Das (IQAC)
Members	:	Dr. Dilip Borah Dr. Sanatan Kalita Ms. Dorothy G. Momin Dr. Ranjan Bhattacharyya Dr. Susmita Priyadarshini Dr. Momi Dutta Kotoky Dr. Snigdha Bora Mr. Jogesh Changmai

INTUIT
PEER TEAM

Dr. Dinanath Bordoloi, Director Grade Scientist (Retd.) North East Institute of Science and Technology (NEIST).

Dr. Udoy Shankar Saikia, Associate Director, Applied Population and Studies Programme, Flinders University, South Australia.

Dr. Nabin Chandra Baruah, Retd. Chief Scientist CSIR & NEIST.

Dr. Biswajit Baruah, Professor, Dept. of History, Dibrugarh University, Dibrugarh.

Dr. Hem Kanta Hazarika, Principal (Retd.), Member, NAAC Peer Team.

Dr. Sanjiv Kotoky, Dy. Director, IGNOU, North East Regional Centre.

Dr. Jyotirmoyee Devi, Retd. HOD of Philosophy, DCB Girls' College, Jorhat.

Dr. Dilip Barua, Retd. Professor, Burdwan University.

Dr. Polak Jyoti Bhuyan, Scientist G., NEIST.

Dr. Manorama Sharma, Retd. Professor, Dept. of History, NEHU.

Content	Page

1. Penning for Peace - A study on selected North Eastern Women writers writing on Peace
- Dr. Jayanta Madhab Tamuly ... 8

2. Mushroom Cultivation : A new way to earn livelihood for women in rural Assam
- Anindita Sarma ... 21

3. ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতি কবিতা ঃ বিশ্ব বীক্ষা
- ড° গৌৰী ভট্টাচাৰ্য ... 28

4. লক্ষ্মীনন্দন বৰাৰ ‘গঙা-চিলনীৰ পাখি’ৰ নদীপৰীয়া গ্ৰাম্য জীৱনৰ কথকতা
- ড° মৌচুমী চেতিয়া ... 40

5. Psychological Degeneration in Joseph Conrad’s Heart of Darkness
- Mallika Tamuly ... 48

6. Chinese Herbal Drugs
- Sanjib Kr. Mazinder ... 53

7. (De)colonisation and the Rise of the English Language in India : A Simultaneous Journey
- Priyanka Nath Choudhury ... 62

8. Socio-Economic Indicators and Ethnicity as Predictors of Regional Variation in Infant and Child Mortality in Jorhat District : A Spatial Analysis
- Mrs. Bharati Gogoi ... 75

A Peer Reviewed Multidisciplinary International Research Journal, Vol. VII, ISSN: 2319-2097 INTUIT

Content	Page

9. দুৰদৰ্শনত অসমীয়া ভাষা ঃ সংকট আৰু সম্ভাৱনা
- লতিকা শইকীয়া ... 92

10. সাম্প্ৰতিক অসমীয়া নাটকত ৰাজনৈতিক আৰু নিবনুৱা সমস্যাৰ প্ৰতিফলন (নিৰ্বাচিত নাটকৰ আধাৰত)
- বিস্মিতা দেৱী ... 98

11. Education is the Main Factor for Women Empowerment
- Pallobi Kalita ... 109

12. “Self Help Group” - A Concept Regarding Women Empowerment in Changing the Economic Structure of the Women of Jorhat District
- Parash Kumar Rajak ... 113

13. Mary Wollstonecraft - A Bold European Feminist Voice of 18th Century
- Ipsita Duarah ... 123

14. A Tale of Trauma Survival : A Narrative of WinG in Assam
- Akanksha Phukan ... 134

15. জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ স্থাপত্য আৰু চলচ্চিত্ৰ সম্পৰ্কীয় চিন্তা
- উৎপল মেচ ... 139

EDITORIAL

[redacted]

Dr. Geetasri Saikia
Dr. Deepa Hazarika
Joint Editors

PENNING FOR PEACE - A STUDY ON SELECTED NORTH EASTERN WOMEN WRITERS WRITING ON PEACE

Dr. Jayanta Madhab Tamuly
Assistant Professor, Department of English
University of Science and Technology, Meghalaya,

Abstract

The present paper deals with the representation of the various dimensions of the issues of peace as well as conflict, in the context of the volatile vicinity of North East India. In this process, six women writers from three different N.E state are brought under discussion. Issues like mechanisms for building peace, identity, status of women in conflict situation, trauma, status of militarized and human security are discussed in this process. The paper specifically uses the theories of peace and conflict studies and analysis of literature in general.

Introduction :

Literature is the unique tool which harvests its yield by traversing through the raw experiential and existential dimensions of human reality at a micro and intangible domain. In societies with a protracted history of sociopolitical conflict, such as the North Eastern India, literature capture more naked and insightful glimpses of the invisible or what Martin Buber aptly calls as "hallowing the profane". While academic or political writings on issues of peace or conflict concentrate on state centric policies, literary works (especially novels, short stories and poems) are rhetorical, reactionary and evaluative responses to any social phenomenon. Peace and conflict are multidimensional, clustered issues that need introspective analysis of the ins and outs of such areas. Socio-political, economic, psychosomatic or behavioural -a large number of factors lead to the development and escalation of conflict. Therefore, understanding of a conflict needs comprehensive and evaluative study of all these interrelated issues and hence it should be interdisciplinary by nature. This interdisciplinary nature of the emerging area of research

on peace or conflict is what justifies the inclusion of literary writings within this arena. Literary writings are humane and holistic approaches to record, examine, interpret and appraise responses and reactions towards issues of peace and conflict.

Against this backdrop, the present paper tries to explore how a bunch of women writers from the North Eastern part of India is trying to address the different dimensions of the issue of peace which are available in the form of short stories, novels and poems. Writers of this region sensitively portray the naked reality of the region's sufferings, record the perspectives of the common people, analyse the mistakes we committed and appeal for the rectifications for a conflict free society. On one hand they are documentative details of the various facets of the prevailing status of peace and conflict in the region and on the other hand they serve as alarming lessons for the future These writers have been highlighting the prolonged sufferings of the region which have always been remained as mere digression in the mainstream of the Indian nation-state - ironically, even in the mainstream arts that otherwise come across as very charged and political. Writings of six women writers from three different states of North East have been discussed in this paper. Instead of discussing all the literary aspects of the cited works, the paper would delimit its study only on the aspects of peace and conflict.

The writers :

Since the later part of the twentieth century, North East India has been witnessing the emergence of a powerful group of women writers, writing respectively in their vernacular languages as well as in English. Against the endless prejudices about this "anthropologists' paradise", these "contemporary writing from the Northeast shows what an exciting place it is to be in: backed by a strong, vibrant literary tradition, and surging with fresh ideas" (Gill: 2009).Majority of their works deal with the volatile socio-political conflict and its consequences. In a region where violence and oppression are legitimized by the power, these writers have been trying to portray the naked truths of violent conflict and to repair the torn social fabric by pointing out the mistakes and miscommunications where everyone has a part. In this paper, writings of Arupa Patangia Kalita, Ratna Bharali Talukdar (Assam), Temsula Ao, Easterine Arlu (Nagaland), Irom Sharmila and Ningombam Sunita (Manipur) would be brought under discussion. All of them are sensitive and popular writers enjoying wide critical readership. All of them are honoured with prestigious literary awards and their writings have attracted scholastic attention both nationally and internationally. While the writers share their commonality in dealing with the issues of conflict, violence, insurgency or sub-nationalism, they also have their distinctive characteristics in their narrative techniques, ideological overtone

and perspectives towards the social upheavals. Personal involvement in the phenomena of peace and conflict, memory, nostalgia, observation and discussion are found to build the foundation of their narratives.

Texts and Context- the basic areas :

What does constitute peace? What are the basic determinants of a peaceful existence? Do people know the difference between positive and negative peace? Are the peace making or peacebuilding mechanisms real catalysts of peace? Endless queries on peace make the term itself ambiguous and hazardous to define. Still peace is the ultimate goal of our lives. In the context of North East India, peace turns out to be a more critically overloaded term as the region has experienced all types of conflicting occurrences leading to varied forms of violence. Literature of North East is often generalised as "literature of terror", "literature that is too conflict ridden", "literature that depicts violence and rage", "violence as a thematic interest" etc .But a parallel effort for promoting peace has also been tried throughout these writings. Major issues of conflict have been checked and cross-checked, the real status of the security measures have been evaluated, the sham and petty hypocrisies of power game are exposed and measures of peacebuilding (governmental or non-governmental) have been examined objectively. Thus the issue of peace has been examined and re-examined from all possible angles.

1.1. Critique of Peacebuilding strategies in North East-do they really bring peace?

Felanee, the protagonist of the novel Felanee by Arupa Patangia Kalita, dismissing the logic for a separate Bodoland, tells to her fellowman-"What will you get in your own state? Have not you seen the predecessors? They have turned the entire state into a graveyard in the name of a golden state…let burn everything again, let everything be burnt away" (pp.175).This daring statement reveals the futility of the so called peacebuilding strategies opted in the region.

North East India has undergone numerous peacebuilding mechanisms in the form of peace accords, ceasefire, autonomy grants, territorial arrangements etc.But do these mechanisms really bring peace? In the above quoted statement, Felanee exposes the gap between the reality and projections of Assam Accord. It was nothing but sheer passion that dominated the movement. People of the periphery hardly came to know what the accord offered for them. Irom Sharmila, in her poems, shows how the common people of Manipur do not even know the full form of AFSPA (Armed Force Special Power Act).Stories like Khongji Makhol and Ngairi Ngasisu by Ningombam Sunita reflect the necessity of cross community dialogues before designing a peacebuilding strategy. Respective governments hardly offer any space for the common people to

take part in the decision making processes of peacebuilding. So, in spite of a long list of peace accords operating in North East, youth of an ethnic group of the region can proclaim the birth of a new extremist group. In spite of having a lucrative amount for the resettlement and rehabilitation of the conflict victims of Bodoland, Garati Murmu of Bismuri camp from Jerei Hagramaya Gabo by Ratna Bharali Talukdar, was compelled to send her daughter Sorla to Delhi to work in a "placement service" though she obviously knew that it would be nothing but prostitution.

Peacebuilding cannot be an alienated, scholastic policy agenda for a multiethnic social setting like North East. The political scientists today emphasise the importance of states being embedded in society in determining their capacity to implement policy agendas. State capacity is not just a function of autonomy from societal influences; state capacity is significantly enhanced when an autonomous state is embedded in society through networks connecting state and society (Evans: 1995).

All these writers bring to book the gap between the agendas and their implementation by drawing out the ignorance of the common mass about such provisions. They clearly prove how resolution methods of conflict in North East are nothing but '…manipulative search for an agreement that is satisfactory not merely to the adversaries, but also the third party and latent interests they represent…Commitment to social change and reform -mediation as a social movement-has been abandoned in favor of the search for atomized processes seeking agreements that provide superficial solutions to individual problems confronted in isolation' (Mitchell: 2002). The resolution process adopted in Assam movement seems to be infected with this limitation. Assam Accord is undoubtedly a calculative exercise for the central position as well as for a small group of the movement leaders who just yearned for political power. To deal with the troubled north-east region, India has counter-insurgency strategy, an economic development strategy and even a vacuous nation-building strategy. What it sorely lacks is a thoughtful state-building strategy-one that could link state and society in a way that harmonises the interests, cultural values and aspirations of the peoples of the region with the agendas of the national state (Baruah:2002).

1.2. Insecured security :

Ratna Bharali Talukdar, in her Jerei Hagramaya Gabo narrates the tragic story of the brutal rape of innocent Bodo girls of Bhumka village by the security personnel of Indian army. Instead of taking any steps for granting them justice, the Bodo movement leaders shamelessly used the incident to establish the nascent movement in the national scenario. Military forces deployed for the security of the common people of the region

turn out to be the major reason of insecurity and harassment for them. In The Last Song by Temsula Ao, readers find how the women members of a family undergo fear psychosis of the militaries. The extremely pitiable condition of law and order in these places and the manipulation of power and law by the Army is what this story is about. In The Curfew Man, Ao again portrays how the normalcy of life of the common mass was completely shattered due to the rivalry between the underground forces and the armies. Even the fundamental necessities of human life were rejected in such situations.

"Of these, the night curfew was the worst for people living in towns because soon after dark all social activities ceased, even church services or social gatherings had to be concluded before the curfew hour began. There were stories about how people carrying the sick to the hospital or in search of doctors were stopped and subjected to humiliating searches causing unnecessary, and sometimes even fatal days…there were several incidents where civilians were shot dead by the patrol parties after curfew and their deaths reported as those of underground rebels killed in encounters with the army."(pp. 230).

Indian army appears more dangerous than the separatist extremists in Manipur. Irom Sharmila's poem that cane of the policeman! describes a day when an innocent rickshaw man was ruthlessly assaulted by the policeman. The same is reflected in these lines :

"I came back with a heavy heart that day whose creation could have made it possible

The policeman's cane I saw that day".

Or,

"…never a sweet song of lullaby
but the wailing of mothers
their children ripped from their breast
women separated from their men
the widows' lament of despair
drawn by hands lads clad in olive green"
(Unbind me)

Lives of common man in Manipur turn out to be like lives of the fishes in aquarium dangled between the atrocities of the extremists and the armies. Easterine Arlu, in her Our Story reminds us of the brutal rape of five Naga girls by Indian Army upon the altar of the Yankeli village church.

"Tears of a people forced
To witness the methodical
Desecration of their God's abode
By the pain, the blasphemy
Of their virgins done to death
Upon the altars of churches
Transformed
by India's soldiers to altars of lust.
(*Our Story*)

The traditional concept of militarized security for peace is thus nullified by these writers. While the state agencies still believe in the power of traditional security, the region hardly enjoys peace through this system. Instead of assuring security and peace, forces deployed for controlling of law and order situation of the region turn out to be traumatic entities for the common mass. These writers hence question the traditional system of assuring peace through militarized security. Rape and other forms of physical assault on innocent women, particularly in the tribal areas of the states make the entire arrangement of peace a farce. North East has enough instances where the women have been threatened, their mobility has been curtailed and women are used as human shield by army. There are countless allegations of custodial deaths, enforced disappearances, random checks, arbitrary arrest, kidnapping, coercive interrogation, torture, extrajudicial killings disguised as armed exchanges ("encounter killings") with combatants. Arupa Patangia in her Arunimar Swadesh visualises how the Assamese society had to face a phase of parallel violence- violence of the extremist groups and violence of the army and military.

The psychological distance between the security forces and the common people barely fulfil the conditions of collaboration and inclusion, the basic necessities of peacebuilding. Protracted or violent conflict leave behind not only physical destruction and institutional disarray, but also a torn social fabric characterized by mistrust, apprehension and massive difficulties in even imagining the possibility of working together towards common goals. In such a situation, forces deployed with a promise to assure peace, should be able to win the faith of the common mass. But, in North East, Indian army turned to be the symbol of fear and trauma, somewhat of a phobia for the laymen. In such a situation, securatisation of peace becomes itself insecure. Through their poignant tales of anger, resentment and psychosis, North Eastern writers appeal the world to opt

for the holistic approach of peace for this region.

Along with the exposure of the failure of militarized security, these writers also take a look into the aspects of human security, especially on the provision of the health security of this hostile region. Due to protracted ruthless violence thousands of people have to reside in the refugee camps-make shift arrangements for the displaced victims of ethnic conflict. Neither the governments have any planned policy for rehabilitation and resettlement nor do they arrange medical facilities. In Jerei Hagramaya Gabo we find how an Adivasi woman gave birth to her child inside the camp, without slightest medical facility. In front of the eyes of the protagonist, she ferociously keeps shouting for medical help. There was neither an ambulance for her nor was a single nurse there to help. The last shelter was jangli ousudh (traditional medicine made out of wild plants).Whether it is a case of malaria, diarrhea or pregnancy, residents of the camp have to depend only upon such local medicines which often leads to death(pp,87.).The horrible description of the refugee camps in Felanee laughs at the scholastic jargons over human security,

"The pit latrines in the camps had also disappeared. People started to use the open areas to defecate and a horrible stink pervaded the whole place. White worms covered this filth. It became even worse once the rains came" (pp, 43).

The poor state of sanitation and hygiene arrangement is a big issue for the displaced persons. There is a lack of infrastructure, of adequate facilities, of health personnel, and most of the centre's much-hyped health schemes remain just on paper with few being able to access these.

1.3. Identity Revisited :

Discourse on conflict of North East India centre round the issue of identity. Almost all the separatist or ethnic conflicts of this multicultural society are rooted on the issue of assertion of identity of varied ethnic groups. Issues of relative deprivation, inequality in distribution of resources, cultural divisiveness instigate the need to rethink about identity- to think more about "I", "We" and "They". In this process of identity formation, culture and collective consciousness plays an important role to bring out how someone is different from another and also how it can be asserted visibly. But, in most cases, identity is found to be misused in the bitter way leading to escalated violence. While practicising the process of othering (objectification of another person or group or creating them as other, most frequently inferior), individuals or groups often opt for annoying tactics of stereotyping, indifference and abuse, aggressive nationalism, misinterpretation of culture and most frequently the use of physical violence. Though

identity has been a focal issue of contemporary academics, they delimit their discussion over relation between identity and social movement, process of identity formation or cultural dimensions over identity.

But do we ever question ourselves about the legitimisation of violence for asserting our identity. Scholastic writings hardly question the need of self-criticism on the issue of identity. But these writings are always conscious of this aspect of identity. While the North Eastern region has undergone the atrocities of the state sponsored security forces, in house rivalries among the so called sub nationalist forces also lead to innumerable sufferings. Easterine Kire's works reflect the unpleasant realities of life in Nagaland by highlighting the in-house rivalry and ideological differences that existed among the Naga brethren who fought for freedom.A Naga Village to be remembered is a bold statement on the misuse of power by the nationalist forces in the name of patriotism and liberty. In Felanee also we find the novelist questioning the unjust tendency of comparing one's identity as inferior or superior to others. Through Felanee-the protagonist, the novelist repeatedly warns against the precarious tendency of social comparison of one's identity. What is significant to be noted is that while identities differ, they cannot be categorised as inferior or superior. But this simple fact is not recognized in most cases and that is the reason why identities often become a source of conflict. There is a related issue that should be taken care of. The tendency to call up one identity as the master identity, be it the class, citizenship, race or religion and to treat other identities as secondary is a common and a constant problem. Identity constructed on passionate ground is futile and leads nothing but to anxiety.

'Why hasn't she been given any treatment...She held up Felanee's wrist with the white shell bangles, traditionally worn by married Bengali women, and asked "Is this the reason for neglecting her?"Another boy in a white coat flung angry words at her, "Why do you have such a soft spot for these people?"

"Because they are human beings," she retorted". (pp, 31).

Manipulated utilisation of culture is a growing danger in the identity discourse. Collectives generally opt for cultural elements to legitimize their demand. An objective condition of socioeconomic deprivation leads the collective to pick up a visible, immediate and effective cultural element to announce their new demands and aspirations. Identity politics creates "new social movements," collective initiatives that are self-reflexive and sharply focused on the expressive actions of collective members (Melucci 1989:60, 1997). Though culture, by virtue of being an aesthetic treasure house is a legitimized epitome of an identity, be it individual or collective, we often notice using (misusing!)

cultural orientation for emotional support for an identity issue .Writings from this region is very much concerned about this erroneous handling of culture or cultural elements. Felanee was not treated in the hospital just because she wore some bangles, generally worn by the Bengalis, which was gifted by her beloved neighbour.Inspite of her repeated refusal to go for a traditional outfit, Bulen (another major character in Felanee) insisted her to wear only Dakhana -the traditional Bodo female outfit.

"Try to understand Kurmani. You have Bodo blood in you, that is why I am telling you all this. Wear your own dress or else you will be finished. You will end up in ashes too- I tell you" (pp, 180).

Wearing of their traditional outfit was made compulsory during the hostile days of Bodoland movement or the "Robin hood" governance of ULFA in Assam. Ironically, women have been the basic targets of punishment for its violation!

Underlining the futile rush over nationalism, Temsula Ao bluntly dismisses the aggressive ways to ascertain identity as it leads nothing but to affliction. In her preface to These Hills Called Home: Stories from a War Zone, the writer clearly states how in conflict, there is only sufferings,

"On the contrary, what the stories are trying to say is that in such conflicts, there are no winners, only victims and the results can be measured only in Human terms".

The lack of objectivity in projection of an identity discourse, the overemphasized sentimentality and the calculative efforts to erase the history of harmony and peace disturb the writers. Identity without humanity is what makes the writers sad.

"What made you a killer?
Why rob someone of his vehicle
What gain you by torturing an effigy?
For a scrap of land you cannot take with you
Why fight like a brute
Is this your calling, my child?
A mother's heart to shatter."
(*Mother be ragged no more*)

1.4. Women and Peace :

There is a growing body of feminist discourse establishing that war and peace are gendered activities and women's experiences, responses and needs should be taken seriously while discussing issues of peace. UN Secretary General Kofi Annan said, "In war-torn societies, women often keep societies going. They maintain the social fabric. They replace destroyed social services and tend to the sick and wounded. As a result,

women are the prime advocates of peace". But these "prime advocates of peace" are hardly offered a share into the decision making process of peacebuilding though they are the worst victims in the conflict days. Unlike their male counterparts, women experience varied forms of atrocities ranging from sexual exploitation to psychological traumatisation. Studies making visible the centrality of women's agency in various stages of a conflict or post conflict situation and the need to have women participate at the peace table are ignored by the traditional academic discourses. But the Northeaster writers try their best to highlight this issue in different ways. Sometimes they try it by revealing the sufferings of women while sometimes they just speak it live and loud.

"A child snatched away from the mother's bosom
The lamentation of a mother
A woman separated from her husband
The cry of anguish of a widow
A cry springing out of a sepoy's hand".

While women have to undergo all types of violence during the conflict days, they are easily pushed to the periphery in the time of a peace accord. There is a broad recognition among humanitarian and relief agencies that women bear the brunt of armed conflict. Empirical evidence shows that women will not receive their fair share without deliberate planning of gender sensitive relief, rehabilitation and reconstruction. However, multi donor frameworks for building peace in war-torn societies, at best, insert gender-sensitive language and ignore it at the field level .There is the visibility of setting up gender focal points, but usually without resources and authority to effectively leverage the system. Consequently, they are set up to fail (Manchanda: 2005).

Women suffer as woman, as mother, as daughter, as community member - they lose their properties, husbands, children and chastity. Scars of exploitation and unfortunate social stigma chase them for years. But while signing the agreements for peace, they are never remembered for a single discussion. In the non-state level, women of North East have been showing exemplary initiatives in the field of peacebuilding or conflict transformation. Meira Paibi, Naga Ho Ho, Beerubala Rabha, Mahila Shanti Sena, Irom Sharmila are renowned names for their continual efforts for peace. But while signing an accord or making a pact with a separatist organisation, such women never get a chance to express their opinion. State agencies hardly care for adequate infrastructural or psychological arrangements for these female victims of conflict of the region.

"No, we don't have any emotion these days. We got some money as

compensation as rape victims. That's all. Nothing more than this…leaders of the movement are now rulers. But if you ask anybody what we have got from them, all will say that we got nothing. We don't want money. But what about those culprits! Have those rapists been punished...everybody talks about justice when they visit our village…but all end in smoke. It hurts' (Jerei Hagramaya Gabo).

Absence of counseling mechanisms for the victims of this volatile vicinity is repeatedly highlighted by the writers and NGO reports. Women are recurrent victims of Post traumatic stress disorder (PTSD) due to their prolonged exposure to brutality and proximity to torture. Women of entire North East have experienced countless PTSD symptoms. Arupa Patangia's story contains a vivid picture-

"Suddenly she got up and poured the hot water of the pot over the bright fire of the stove. The ashes hissed and flew in the air. Looking at the now defunct fire, Pomila started crawling on the floor. She was very careful, like a child testing the ground before crawling forward, as if she was surrounded on two sides by deep canals ... After sometime she was tired and started huffing and puffing. Her world was now a dark black patch interspersed with pools of blood" (Mother).

But these women barely enjoy any counseling service, as the states do not provide any institutionalised trauma healing service. Most women face a decline in social legitimacy and find themselves relegated to the fringes of society with no one to care for them or to speak on their behalf.

Emerging concern of trafficking and prostitution is another serious issue of impact of conflict upon women. Unimaginable poverty, lack of livelihood arrangement, inhuman condition of refugee camps, politics of compensation money, outsider migration and unreceptive social fabric compelled the vulnerable women to become easy prey to trafficking ,prostitution and consequently STDs. "The presence of armed forces in large numbers also increases the demand for sex workers, and young women are sucked into this and become pawns in a larger brutal network that thrives on human misery and conflict." (Bearing Witness: 2011). Bitter Womanhood, Felanee, Jerei Hagramaya Gabo, Khongji Makhol, Fragrance of Peace, Ngairi Ngasisu, Dawn, Ghar Ghar Kheliba aha,A Naga village to be remembered or Laburnum for my head narrate naked realities of women in conflict and post-conflict situation and how situations compel them to opt for professions they never ever think about.

Conclusion :

Amidst all atrocities and lamentation, people want peace. Efforts for peace basically aim at preventing the resumption or escalation of violent conflict in conflict-

prone societies and establishing a durable and self-sustaining peace; addressing the underlying sources of conflict, building or rebuilding peaceful social institutions and values, including respect for human rights, building or rebuilding institutions of governance and the rule of law. Sustainable peace or positive peace, in the academic term, needs a wider initiative of objective examination of the root causes of violent conflict, rectification of the mistakes committed and supporting social capital to rebuild a broken society (Galtung:1996) .Despite passing through a hostile history of enmity, distrust, fragility and bloodshed, simultaneously the effort for peace in North East is also going on .These efforts teach the people of the region how difficult it is to attain "peace". Conflict is normal, ever existing, omnipresent social reality. So attaining peace cannot be an easy task. Terminologies may vary, but any effort for peace, whether it is peacekeeping, peacebuilding or conflict transformation cannot be a mechanically structured, secluded mechanism. Peace itself is an inclusive term grounded on the fundamental principles of participation, democracy, dialogue, transparency; human rights etc.Hence efforts for peace should also be supported with all these ideas.

Writings from North East are products of conflict. Once known for its natural beauty and cultural heritage throughout the world, North East gradually turned out to be "other territory" always famous for wrong reason. It consequently leads to the "exoticisation" of the region's literature as stereotyped representation of violence. But in reality, unlike the slogan initiatives of the state sponsored peacebuilders, writers of the region are promoting peace in a silent but more humane manner. They examine the crucial issues objectively and warn not to repeat the mistakes, rather to learn from it. The critical detachment from their creations help the writers to inspect the reality behind the conflict of the region and then to suggest the most effective way for peace. Instead of advising or recommending a fixed framework for achieving peace, these writings appeal the readers to scrutinise the critical issues first and then only to adopt a mechanism.

References :

Ahmed, Talat. *Literature and Politics in the Age of Nationalism*, New York: Rout ledge, 2009.

Ao, Temsula. *These Hills called Home: Stories from a War Zone*. New Delhi: Zubaan and Penguin Books, 2006.

Ao, Temsula. *Songs from the other life*. Pune: Grasswork Books, 2007.

Baruah, Sanjib. "Gulliver's Troubles: State and Militants in North-East India", *Economic and Political Weekly*, Vol. 37, No. 41(2002), 4182. http://www.jstor.org/stable/4412711.

Baruah, Sanjib. *Durable Disorder*. New Delhi: Oxford University Press, 2005.

Bradbury, Jill (2012), "Narrative possibilities of the Past for the Future: Nostalgia and Hope", *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, Vol.18, No 3, (2012):340-348.doi: 10.1037/a0029069.
Denskus, Tobias, "Peacebuilding does not build peace", *Development in Practice*, Vol. 17, No. 4/5, (2007):656-658. http://www.jstor.org/stable/25548266.
During, Simon. *The Cultural Studies Reader*, New York: Routledge, 1993.
Gill, Preeti. "Singing in the dark times", *Tehelka Magazine*. September 12, 2009.http
Gupta, Suman. *Social Constructionist Identity Politics and Literary Studies*, New York: Palgrave Macmillan, 2007.
Hajarika, Sanjoy. *Rites of Passage*, New Delhi: Penguin Books India, 2000.
Kalita, Arupa Patangia. *Felanee*, Guwahati: Jyoti Prakashan, 2003.
Kire, Easterine. *Bitter Womanhood*, New Delhi: Zubaan, 2013.
Kire, Easterine. *A Naga Village Remembered*, Kohima: Ura Academy, 2003.
Kire, Easterine. *Kelhoukevira*, Kohima: Ura Academy, 1982.
Melucci, Alberto. "The Process of Collective Identity", *Social Movements and Culture*, edited by Hank Johnston and Bert Klandermans, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1995.
Misra, Tilottoma. (Ed.) *The Oxford Anthology of Writings from North-East India*. New Delhi: Oxford University Press, 2011.
Longkumer, Watitula I ( ) "Reading Terror in Literature: Exploring Insurgency in Nagaland through Temsula Ao's These Hills Called Home: Stories from a War Zone", *Sanglap*, Vol.1No1, http://sanglap-journal.in/
Melucci, Alberto. "The Process of Collective Identity", *Social Movements and Culture*, edited by Hank Johnston and Bert Klandermans, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1995.
Misra, Tilottoma (ed.). *The Oxford Anthology of Writings from North-East India*. New Delhi: Oxford University Press, 2011.
Ningthoujam, Linthoingambi C. "Epitomizing 'Counter Culture' through 'self' and 'art': A study of Irom Sharmila and her Poetry", *The Marginal Voice*, edited by Dr.Dilip Borah, Guwahati: NEINAD, 2012.
Singh, Chandrika. *North-East India Politics and Insurgency*, New Delhi: Manas Publishers, 2009.
Manchanda, Rita. "Women's Agency in Peace Building: Gender Relations in Post-Conflict Reconstruction" Source: Economic and Political Weekly, Vol. 40, No. 44/45.(2005),4737-4739. http://www.jstor.org/stable/4417360
Sarmila, Irom. *Fragrance of Peace*, New Delhi: Zubaan, 2010.
Sunita, Ningombam. *Khonji Makhol*, Manipur: Manipuri Sahitya Parishad,
Talukdar, Ratna Bharali. *Jerei Hagramaya Gabo*. Guwahati: Publication Board Assam, 2012.

xxxxx

MUSHROOM CULTIVATION: A NEW WAY TO EARN LIVELIHOOD FOR WOMEN IN RURAL ASSAM

Anindita Sarma
Assistant Professor, Rupahi College, Nagaon, Assam

Abstract

There are hundreds of identified species of mushrooms which since time immemorial have made significant contribution towards human diet. Mushroom cultivation can help reduce vulnerability to poverty & strengthens livelihood through generation of a fast yielding and nutrition source of food and a reliable source of income. Women belonging to rural areas, socio economically deprived communities or minority concentrated areas suffer from various kinds of injustice & prejudice, especially when it comes to the matter of the upliftment of the social and economic status of women. Mushroom cultivation might be a very good option for them in order to develop self reliance among themselves and thus can help to a greater extent to improve their socioeconomic status so that the women will be able to stand on their own feet with dignity and pride and thus will be able to contribute to the process of societal reforms and nation building.

In my present paper, a study was done on a lady who successfully established herself in this field. The study is about the struggles, motivational initiatives and her success in cultivating quantitative amount of mushrooms which resulted in a considerable increase in her income per annum and how she changed the economic scenario of her native village and the villagers. This can be taken as an inspiration for all the women in the Assam by which they will be able to live an independent life.

***Key Words*:** Mushroom, Women in Rural Assam, Tezpur, Economic status.

1.0.0. INTRODUCTION

1.0.1. Status of women in India

Women are not born, but made. What better than India to exemplify this statement. As history bears, India has witnessed many famous and successful women. But such examples are very few. Women form about half of population of this country, but their situation has been grim. For centuries, they have been deliberately denied opportunities of growth in the name of religion and socio- cultural practices. Before independence women were victims of widespread illiteracy, forced child marriage, rigidity in fidelity and the denial of individuality. Even though in the recent years, India is now moving away from the male dominated culture and patriarchal practices, discrimination is still highly visible in rural as well as in urban areas, throughout all strata of the society. A woman in Indian society has been victim of humiliation, exploitation & torture.

1.0.2. Rural women

The vulnerability condition of women is more miserable in rural India with respect to various socio-economic aspects. India now has half century's experience in dealing with inequalities and disparities rooted in several millennia of its evolution, yet we still see sharp inequality of caste, creed, religion and linguistic marginalization divide. Gender cuts across all these layers making women of disadvantaged groups or religious linguistic minority groups the most deprived members of our society. The constitution of India grants deprived women equality of status and opportunities with other citizen to accelerate the process of educational and socio-economic justice. A prime minister's high level committee (**Sachar Committee**) was appointed in 2005 to look into the socio-economic condition of Muslims. Review and recast was done and it was modified as **15 point programme** approved in 2006 for welfare of minorities and in order to enhance the opportunities for education of minorities ensuring an equitable share in economic activities and employment. However, women belonging to the linguistic minority group are most deprived sections of the minority community. Hence several initiatives were taken by the Government to rebuild the women which specially include educational and economical constitutional provisions for minority women. The salient features of these provisions for women are -

(i) Article 15(3) of the part III of Indian constitution states that the state shall not prevent in making any special provisions for women on the basis of sex, religion, race or caste.

(ii) Article 30 of the constitution provides the right of minorities to establish and administer educational institutions.

1.0.3. Economic status of women in India and self-employment

The status of women is intimately connected with their economic status, which in turn depend upon rights, roles and opportunities for the participation in economic activities. The economic status of women is now accepted as an indicator of a society's stage of development. Since Indian culture hinders women's access to jobs in stores, factories and the public sector, the informal sector is particularly important for women. There are estimates that over 90% of working women are involved in informal sector such as small trader, family farms, artisan etc. The notion of work and employment especially for rural and minority women is more complex. Self employment is very necessary to them. The form of organization should be so strong that it can continue for long period of time and small obstructions should not extinguish it. This paper focus on a new way by which women especially from minority and rural areas can stand on their own feet and they will be able to earn their livelihood.

1.0.4. Mushroom cultivation- a new way to earn livelihood

Cultivation of mushrooms has now become very popular. This delicate fungus is known as **magic food.** The mushrooms are the protein suppliers of this century.

Table-1. Nutritional values of per 100g mushroom.

	PER 100g	VITAMINS	PER 100g	MINERALS	PER 100g
Water	92.4 g	Vitamin C	2.1 mg	Sodium	5 mg
Energy	22 kcal	Vitamin B1	0.08 mg	Potassium	318 mg
Protein	3.1 g	Vitamin B2	0.4 mg	Calcium	3 mg
Carbohydrates	3.3 g	Vitamin B3	3.6 mg	Phosphorus	86 mg
Fat	0.3 g	Vitamin B6	0.1 mg	Iron	0.5 mg
Dietary fibre	1 g	Vitamin B12	0.04 µg	Magnesium	9 mg
		Vitamin E	0.01 mg	Copper	0.3 mg
		Vitamin D	0.2 µg	Zinc	0.52 mg

Apart from being a power house of nutrition, mushrooms also have the potential to easily improve livelihoods. The agro-climatic condition of North-East India is excellent for mushrooms and at the same time the demand is growing like 25% per year in Indian market. Mushroom is future food with the biggest growth in market size and demand shooting up. It leads to the best profits with minimal care and investment. This can be a very good livelihood option for most of the rural women of Assam. The salient points depending on which they can take up this project are mentioned below:-

1. Very low cost of production: - Production cost of 1 kg mushroom is less than Rs. 30 in rural areas.
2. The climatic condition of Assam, being in NE India is very suitable for mushroom growing. We can take up all kinds of mushrooms as this region has temperature and humidity range favourable for majority of mushrooms.
3. Availability of inputs/substrates i.e. straw is abundant in these areas.
4. Low cost of labour.
5. Short crop duration.
6. Low cost maintenance.
7. Very low cost breeding materials (recyclable bamboos, wood fuel, saw dust)

We have already seen some entrepreneurs who have taken initiatives to form groups of rural women and are successful in making them self-employed. This paper emphasize on such a lady who worked hard to form little groups of women from rural areas of Tezpur and trained them to earn their own livelihood from cultivation of mushrooms. This work is all about her initiatives, struggles and her success in empowering the women. The women of Assam are seen to be very hard working and enthusiastic. This paper is hoped to influence them to come out and do something good for them and for the upliftment of the society in broader way.

2.0.0. STUDY BACKGROUND

To study this case, a lady named **Amrit Madhuri Devi** from Tezpur locality was selected who took an initiative to make the women of backward nearby area financially strong by cultivating mushroom. Her example can be taken as an inspiration for all the women. On her interview, she informed that her worst economic condition lead her to take this initiative so that no other women face the same problems as she has faced. According to her, Indian women are spontaneous and they have the stamina to do everything like men. Only thing they need is inspiration. In India, women are seen to

be victims of domestic violence and prejudice. One of the main reasons behind this is noticed to be the economic dependency of them. To empower women financially in our nearby areas was her main motive.

2.0.1. First start-up

Her first start-up was initiated in the year 2008 individually. She made a group of 10 ladies from backward rural area of Tezpur and inspired them to come forward. All of the 10 ladies invested Rs.100/- each i.e. Rs.1000/- in total and started to cultivate 100 bags of mushroom. The result was very impressive as they got Rs.5000/- after marketing. The huge profit inspired them to cultivate more mushrooms and to inspire other ladies of nearby areas. Thus these all started and increased in a vast way. Now she has about 10 groups of ladies coming from rural area and minority and the profit is so high that each of them are financially independent now.

Table-2. The investment, expense details and income of the first start-up.

Investment	Expense		Income
Rs.1000/-	Spawn : 5kg $\times$ Rs.60/-	= Rs.300/-	Rs. 5000/-
	Polythene bag : 100 bags $\times$ Rs.3/-	= Rs. 300/-	
	Rope : 1kg	= Rs.100/-	
	Bamboo : 2nos.	= Rs. 200/-	
		Rs.900/-	

3.0.0. ANALYSIS OF DATA

3.0.1. Tabular representation of data

The details of last 5years have been focused here in this paper.

Table-3. The investment, income and profit of year 2012-16 in yearly basis.

YEAR	INVESTMENT	INCOME	PROFIT
2012	6700/-	7600/-	900/-
2013	3000/-	10,000/-	7000/-
2014	3550/-	12,000/-	8450/-
2015	5200/-	18,000/-	12,800/-
2016	4400/-	26,000/-	21,600/-

3.0.2. Graphical representation of data

A bar diagram has been made by taking the profit in rupees on Y axis and year on X axis:-

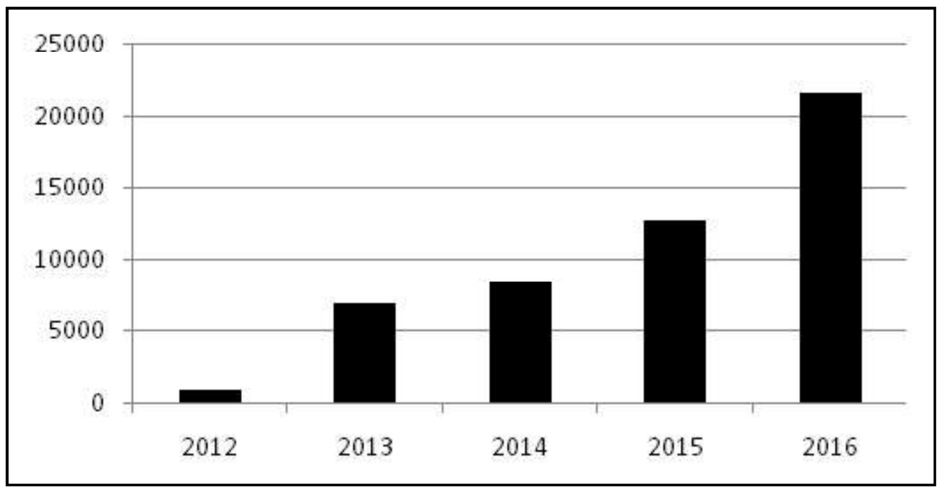

4.0.0. INTERPRETATION AND FINDINGS

The average investment, income and profit of last five years is analysed and the following interpretation can be drawn-

I) In the last five years, the average investment is seen to be Rs. 4570/- and average profit is Rs. 10,150/-.

II) The investment in the first year is highest i.e. Rs.6700/- due to the expense in making cultivation house, spawn etc. In the next years, it is seen to be decreased because the cultivation was done on the same cultivating house.

III) From the graphical representation year wise, the bars show an exponential increase in profit.

5.0.0. SUGGESTIONS AND CONCLUSIONS

In Assam, the contribution of women to economic development has always been neglected since time immemorial. These types of low cost businesses are very useful nowadays to uplift the females in our society. Though cultivating of mushrooms has started in Assam, it is done in very minute quantity. The reason is the lacking awareness or knowledge in this area. Measurements should be taken to encourage the women for cultivating mushrooms such as Govt. Policies should be there for helping them with financial loans and workshops should be done in rural areas by entrepreneurs and scientists describing the benefits of taking the mushroom cultivation as a livelihood option. Some DBT sponsored research programme should also be done in rural colleges to provide people with essential help and knowledge regarding this area and which will open the door to increase productivity.

Hence with proper guidance, awareness and with the optimum use of the village resources, the women will be able to earn their own livelihood which will lead to a better economic scenario of rural Assam. ❄❄

6.0.0. REFERENCE

Gupta, R., Gupta, B.K. (1987). "Role of women in economic development". *Yojana*. 31(18): 28-32.

Nayak P., Mahanta B. 2009. "Women Empowerment in Assam". *PCC Journal of Economics and Commerce*, 6(6):61-74.

Saikia T.,Hazarika J.P.,Gogoi H., 2014."Resource use efficiency in mushroom cultivation in Jorhat of Assam". *Agriculture Update*. Volume 9. Issue 1. 37-40.

Sharma V.P., Annepu S.K., 2017, "Status of mushroom production in India". *Mushroom Research* 26(2): 111-120.

Singh R. 2014, "Status of Women in Today's Society". *International Journal of Humanities and Social Science Invention*. ISSN: 2319-7714. Vol 3. Issue 2. PP. 59-62.

Wani B.A, Bodha R.H., Wani A.H., 2010 "Nutritional and medicinal importance of mushrooms". *Journal of Medicinal Plant Research*. Vol. 4(24). PP 2598-2604.

000 X 000

ভূপেন হাজৰিকাৰ গীতি কবিতা ঃ বিশ্ব বীক্ষা

ড° গৌৰী ভট্টাচাৰ্য
বাংলা বিভাগ, দেৱীচৰণ বৰুৱা ছাত্ৰী মহাবিদ্যালয়, যোৰহাট

ভূমিকা ঃ

ভূপেন হাজৰিকা কেৱল এজন ব্যক্তিয়েই নহয়, তেখেত এটি অনুষ্ঠান। তেখেতে সমাজ জীৱনত সাংস্কৃতিক আৰু ৰাজনৈতিক জগতত, সাহিত্য আৰু কলা-সংস্কৃতিৰ জগতত সুৰ আৰু কণ্ঠেৰে, গীত আৰু গদ্যেৰে বিভূষিত এক বৰ্ণাঢ্য বহু বিচিত্ৰ অনুষ্ঠান। বিস্ময়কৰ সৃষ্টিৰ মহিমাৰে তেখেতৰ বহুমুখী বিচিত্ৰ প্ৰতিভা সম্পন্ন সৃষ্টিৰাজি আজি আলোক সামান্য দ্যুতি বিকিৰণ কৰি আছে। তেখেতৰ এই প্ৰতিভাৰ বাবেই তেখেত অতি জনপ্ৰিয় আৰু বিখ্যাত হৈ আছে। তেখেতৰ দুৰ্বাৰ আকৰ্ষণীয় মোহময় শক্তিয়ে মানুহৰ চিত্তক আকৰ্ষণ কৰিছে। ভূপেন হাজৰিকা নিজে কবি, সুৰকাৰ, গীতিকাৰ, গায়ক - এনে বিচিত্ৰ প্ৰতিভাধৰ ব্যক্তি জগতত বিৰল। তেখেতৰ এই বিচিত্ৰ প্ৰতিভাৰ মাজত এটা অন্ত-লীন মিলন পৰিলক্ষিত হয় সেইটো হ'ল - শান্তি আৰু সম্প্ৰীতিৰ আদৰ্শৰে নতুন সমাজ গঠন কৰা। সাহিত্যিক হিচাবে যিটো গুণ মানুহৰ আৱশ্যক তেখেতৰ মাজত এই গুণটোও বিৰাজমান। সৃজনী শক্তিৰ অধিকাৰী সুধাকণ্ঠ হাজৰিকাদেৱ মানৱতাবাদী জীৱন শিল্পী। তেখেতৰ গীতত শুনা যায় শোষণ জৰ্জ্জৰিত মানুহৰ বাবে মুক্তিৰ উদাত্ত আহ্বান। শোষিত আৰু নিপীড়িত মানুহৰ মুক্তিৰ বাবে তেখেতৰ ৰচিত গীতসমূহত নিহিত হৈ আছে গভীৰ মানৱ প্ৰেম। তেখেতৰ উদাৰ অন্তৰত সংকীৰ্ণতা লেশমানো নাই। হৃদয়খন উদাৰ কাৰণে তেখেতৰ দৃষ্টি আৰু সৃষ্টিৰ মাজত দেখা পোৱা যায় - 'আকাশৰ দৰে উদাৰতা আৰু বিশ্বমুখী বিশালতা'। উক্ত গুণসমূহ থকাৰ বাবে তেখেতৰ গীতত এক মৈত্ৰীৰ বন্ধন লক্ষ্য কৰা যায়। সাহিত্যৰ প্ৰধান কথা যিহেতু পৰস্পৰৰ মাজত মিলন বা সহভাবাপন্ন, সেই হেতু তেখেতৰ ৰচিত গানবোৰত দেখা পোৱা যায় —

"ভাবৰ সৈতে ভাবৰ, ভাষাৰ সৈতে ভাষাৰ, মানুহৰ সৈতে মানুহৰ,
অতীতৰ সৈতে বৰ্তমানৰ, দূৰৈৰ সৈতে ওচৰৰ আৰু ক্ষণকালৰ সৈতে চিৰকালৰ মিলন"।

সময়ৰ প্ৰেক্ষিতত চিৰজীৱনৰ আহ্বান ঃ

সৃষ্টিকৰ্তাৰ সৃষ্টিকৰ্মত সমগ্ৰ বিশ্বজগতৰ সকলো মানুহৰ মানবীয় আবেগ-অনুভূতি পৰিলক্ষিত

হয়। সেইবিলাক শিল্পী বা সৃষ্টিকৰ্তা হয় কালজয়ী আৰু সকলো মানুহৰ বাবে হয় একান্ত আপোন। ভূপেন হাজৰিকাদেৱ তেনেকুৱা এজন ব্যক্তি, কালজয়ী মানৱপ্ৰেমী জনপ্ৰিয় গীতি কবি। মানৱ প্ৰেম তেখেতৰ ৰচনাৰ মূল বৈশিষ্ট্য। সহৃদয় হৃদয় সংবাদী ড° হাজৰিকাদেৱৰ মানৱতাবাদীৰ বিশ্ববিশ্ৰুত গীতটো হ'ল - 'মানুহে মানুহৰ বাবে ... ...'। এই গীতটো অকল অসমীয়া গীতি সাহিত্যই নহয় - ই বিশ্ব সাহিত্যৰ এক যুগমীয়া সম্পদ। তেখেতে নিজৰ অন্তৰখন জগতত বিলাই দি মহৎ হৈ উঠিছে।

তেখেতৰ গীতি কবিতাসমূহৰ পটভূমি আছিল - কিছুমান ব্যক্তিগত, কিছুমান সমসাময়িক সংঘাতৰ পটভূমি। কিছুমান অনাগত সুন্দৰ ভৱিষ্যতৰ সপোন দেখি। তেখেতৰ গদ্যত ক্ষীপ্ৰ গতিৰে আগবাঢ়ি যোৱা সময়ৰ প্ৰভাৱ তথা সমসাময়িক সমস্যাৰ আভাষ পোৱা যায়। তেখেতৰ ৰচিত গদ্যসমূহত 'সুন্দৰৰ ন দিগন্ত', 'সুন্দৰৰ সৰু বৰ আলিয়েদি' আৰু 'সময়ৰ পখী ঘোঁৰা' ইত্যাদি। গদ্যৰ মাজতেও গানৰ দৰে জীৱনৰ আশাবাদীতাৰ ৰূপ ফুটি উঠিছে। তেখেতে কেইবাখনো আলোচনী সম্পাদনা কৰিছে। সেইবোৰ হ'ল - 'গতি', 'বিন্দু', 'আমাৰ প্ৰতিনিধি' আৰু 'প্ৰতিধ্বনি'। মোৰ আলোচনাৰ বিষয় তেখেতৰ গীতত যি বিশ্ববীক্ষা ফুটি উঠিছে তাক পৰ্যালোচনা কৰা। সেয়েহে মই অকল গীতি সাহিত্যক লৈহে আলোচনা কৰিবলৈ লৈছো।

সমাজৰ লগত ভাব-ঘনিষ্ঠতা ঃ

বাল্যকালৰ পৰাই ভিন্ন সমাজৰ বন্ধু-বান্ধৱ, ওচৰ-চুবুৰীয়া, ভৰলুমুখৰ আইতাহঁতৰ ঘৰৰ শিক্ষিত পৰিৱেশত, এক মিশ্ৰিত সংস্কৃতিৰ পৰশ পাই ডাঙৰ হৈছিল ভূপেন হাজৰিকা। নিজৰ মাতৃয়ে ভাল আধুনিক গীত গোৱাৰ উপৰিও ব্ৰাহ্মসঙ্গীত-বঙালীগীত-ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰৰ গানো গাইছিল। তেখেতৰ ঘৰত বৰগীতৰ চৰ্চাও আছিল। ভূপেন হাজৰিকাৰ সঙ্গীত চৰ্চা সৰুৰ পৰা ঘৰতেই আৰম্ভ হৈছিল। স্কুলীয়া জীৱনত তেখেতৰ দুজন অন্তৰঙ্গ বন্ধু আছিল - এজন কিৰন্ময় লাহিড়ী আৰু আনজন হেনো গাঙ্গুলী। তেখেতৰ অুলিখিত আত্মজীৱনীত আছে -

"আমাৰ মাজত কোনো ভেদাভেদ নাছিল। একেলগে আমি অসমীয়া আৰু বঙালী যাত্ৰী (অভিনয়) চাইছিলোঁ। মই তেওঁলোকক অসমীয়া গীত গাই শুনাওঁ, কিৰন্ময় আৰু হেনাই বাংলা ভাষাত কবিতা শুনায়। আমি সপোন দেখিছিলোঁ, ভেদাভেদহীন এখনি নতুন পৃথিৱী গঢ়িবলৈ, এখন নতুন পৃথিৱীত বাস কৰিবলৈ।" (পৃ ঃ ১৪)

১৯২৬ চনৰ পৰা ১৯৩৪ চনৰ কেইটামান সৰু সৰু অথচ মনত সাঁচ বহুওৱা কথাহে তেখেতৰ মনলৈ আহিছিল, সেয়ে কৈছে -

"ভৰলুমুখৰ যিখন পুৰণা দলং, সেইখন এতিয়াও আছে। সেইখনৰ আনটো মূৰত প্ৰায়ে কালী হৰি সংকীৰ্তন হয়, আমি তালৈ বাতাচা খাবলৈ যাওঁ। তাত হৰি সংকীৰ্তন হয় বাংলা ভাষাত। তাত গোট খোৱা অসমীয়া মানুহখিনিয়েও বাংলা ভাষাতে গান গায়, সংকীৰ্তন কৰে এই দৰে - হৰি

এ হৰি এ, এক আনা দিব কড়ি, পাৰ কৰি দাও তাগতাড়ি - এইবোৰ শুনো।”

মনৰ গভীৰতাত বিশ্ববীক্ষাৰ পদধ্বনি ঃ

স্কুলীয়া জীৱনত জ্যোতি প্ৰসাদ, বিষ্ণু ৰাভা আৰু ফণী শৰ্মাৰ লগত প্ৰথম কলিকতালৈ গমন কৰে গান ৰেকৰ্ডিঙৰ বাবে। এছিয়াৰ সৰ্ববৃহৎ ৰেকৰ্ড কোম্পানী হিজ মাষ্টাৰ্ছ ভয়েচত গান ৰেকৰ্ড কৰা হ'ল। কলিকতাক তেওঁলোকে ভূপেন হাজৰিকাৰ লগত চিনাকী কৰি দিছিল।

বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভা আৰু ফণী শৰ্মাই সকলো কামত জ্যোতি প্ৰসাদক সহায় কৰা দেখি তেখেত অভিভূত হৈ পৰে। এই সকলোৰ মাজত তেওঁ সৃষ্টিশীলতা উপলব্ধি কৰে। সৰুৰে পৰা অন্তৰত বৃহৎ মহীৰূহৰ বীজ অংকুৰিত হৈ পৰিছিল। কলিকতাত বিভিন্ন ধৰণৰ সংস্কৃতি প্ৰৱণ বিখ্যাত বিখ্যাত মানুহক লগ পাই নিজকে যেন সাৰ্বজনীন কৰি তুলিছে -

“মই দ্বিধাহীনভাবে ক'ব পাৰো যে জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাই মোক শৈশৱ কালতেই কলিকতালৈ লৈ নোযোৱা হ'লে আৰু তাৰ পৰৱৰ্তী সময়তো মই কলিকতালৈ গুচি নোযোৱা হ'লে, মই হয়তো আজিৰ ভূপেন হাজৰিকা হ'ব নোৱাৰিলোহেঁতেন চাগৈ। কলিকতাইহে মুকলি কৰি দিলে মোৰ শিল্পী জীৱনৰ নতুন দিগন্ত।” (পৃ ঃ ৩৮)

জ্যোতিপ্ৰসাদ বিষ্ণুৰাভাই তেওঁক এখন ভৰি ৰঙামাটিত থ'বলৈ শিকালে আৰু এখন ভৰি বিশ্ব চৰাচৰৰ মাজত খোজ কাঢ়িবলৈ শিকালে। সুন্দৰৰ সৰু সৰু আলিয়েদি তেখেত আগবাঢ়িছে। কলিকতাই তেখেতক আদৰণি জনাইছে। তেখেত সৰুৰে পৰা বাংলা ভাষাৰ লগত জড়িত হৈ পৰিছিল। প্ৰথম হিটলাৰৰ “মোৰ জীৱন বৃত্তান্ত” পঢ়িছিল (বাংলাত অনুদিত) আৰু ১৯৩৯ চনত গান্ধীজীৰ “মোৰ সত্য অন্বেষণৰ কাহিনী” - ভালকৈ পঢ়িছে। সত্য অন্বেষণৰ সন্ধানত যাত্ৰা কৰি তেখেতৰ অন্তৰ মুক্ত হ'বলৈ ধৰিলে। এই সময়ত তেখেতে এখন গীত ৰচনা কৰিছে। যিটো তেখেতৰ দ্বিতীয় গীত। গীতটো হ'ল -

“অগ্নি যুগৰ ফিৰিঙতি মই
নতুন অসম গঢ়িম
সৰ্বহাৰাৰ সৰ্বস্ব পুনৰ ফিৰাই আনিম
নতুন ভাৰত গঢ়িম ...।”

দ্বিতীয় মহাসমৰৰ হত্যালীলা, আনফালে ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰাম। চাৰিওফালে নানা সংঘাত। সেয়া আছিল অগ্নিযুগ। এই অগ্নিযুগত জাতি-ধৰ্ম-ভাষা-বিভেদক নাশ কৰি সকলোৰে অন্তৰত ভাতৃ ভাব জগাই তোলাই আছিল তেখেতৰ উদ্দেশ্য। এই উদ্দেশ্য আৰু সাধনা জীৱন জুৰি চলাইছিল। ‘চিৰাজ’ কথাছবিত তেখেতে নতুন ভাৰতৰ ঠাইত ‘নতুন অসম গঢ়িম’ এই কথাটো কৰি দিছে - বিষ্ণু ৰাভাৰ কথামতে।

তেখেতৰ জীৱনত যে জ্যোতি প্ৰসাদ আৰু বিষ্ণুপ্ৰসাদৰ প্ৰভাৱ বাৰুকৈয়ে পৰিছিল সেই কথা নিজ অন্তৰৰ দিগন্ত মুক্ত হোৱাৰ দৰে তেওঁ লিখিছে -

“যদি কোনোবাই সোধে - ‘মোৰ পূৰ্ণাঙ্গ জীৱনটো’ বুজাত কোনে মোৰ জীৱনত আটাইতকৈ বেছি প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছে, তেতিয়া মই নিঃসন্দেহে ক'ম - সেইজন মানুহ হ'ল - জ্যোতি প্ৰসাদ আগৰৱালা। ... ... একাডেমিক লাইফৰ প্ৰতি মোৰ স্পৃহা বঢ়াইছে মোৰ মাহীদেউ ভৰপ্ৰিয়া দাস আৰু জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাই। বিষ্ণু ৰাভাই মোক ৰোমাণ্টিচিজম দিছে আৰু দিছে দুৰ্ভেদ্য বস্তু ভেদ কৰাৰ স্পৃহা, ছুব নলগা জুইত হাত খন ভৰাই দিয়াৰ সাহস। কিন্তু Total depth আৰু sublimity plus courage, creativity, dignity of thinking, বিশ্বখনলৈ হাত মেলি দিও নিজৰ মাটিখিনিৰ প্ৰতি মোহ - এই সকলোবোৰ মই ষষ্ঠ শ্ৰেণীতে আহৰণ কৰিছিলো - জ্যোতি প্ৰসাদৰ পৰা।” (পৃ ঃ ৪৪)

জ্যোতি প্ৰসাদৰ লিখাৰ মাধুৰ্য আৰু শক্তিত তেওঁ মুগ্ধ হৈছিল। ১৯৪৩ চনত যুদ্ধৰ পটভূমিত গুৱাহাটী উত্তাল। বেনাৰস হিন্দু বিশ্ববিদ্যালয়ত নাম ভৰ্ত্তি কৰালে। ইয়াত আহি তেখেতৰ নিজস্ব ধ্যান ধাৰণা সলনি হ'ল। তেতিয়াও বহুত খ্যাতিমান ব্যক্তিক লগ পাইছিল। মাৰাঠী, গুজৰাটী বা আন প্ৰদেশৰ মানুহক নিজৰ বুলি ভাবিছিল। বোধকৰো এনেকৈয়ে বিশ্বভাতৃত্ব বোধৰ বিকাশ হৈছিল। বিশ্ব মাতৃৰ সন্তান সকলোৰেই যেন আপোন। এই একাত্মবোধ তেখেতৰ জীৱনৰ অন্তিম পৰ্যায়ত খ্যাতিমান হৈ পৰিল। একাত্মবোধ সমগ্ৰ বিশ্বজনৰ মাজত যোগসূত্ৰ সংস্থাপন কৰিলে তেখেতৰ গানবোৰে। বেনাৰসত আফ্ৰিকাৰ, জাপানৰ, ইণ্ডোনেছিয়াৰ ল'ৰা লগ পাইছে বা মুছলমান সহপাঠী ল'ৰাই সংস্কৃত পঢ়ি থকা দেখিছে - তেতিয়াই বিশ্বমানৱতাৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ তেওঁৰ মানস পটত পৰিষ্কাৰ হৈ ৰৈছে।

কলিকতাৰ ‘গণনাট্য সংঘ’ৰ লগত তেওঁ আন্তৰিকতাৰে যুক্ত আছিল। ‘ৱেলিংটন স্কোৱাৰ’ত গীত গাই গাই কলিকতাত বিখ্যাত হৈ পৰিছিল। গণশিল্পী হেমাঙ্গ বিশ্বাসৰ তত্বাৱধানত ভূপেন হাজৰিকাদেৰে গুৱাহাটীত আয়োজন কৰিছে ‘গণনাট্য সংঘ’ৰ এক বিৰাট সন্মিলন। সেই সন্মিলনত সৰ্বভাৰতীয় বিখ্যাত শিল্পী বলৰাম ছাহানী, অমৰ শ্বেখ, বঙ্গৰ সলিল চৌধুৰী প্ৰভৃতি বিখ্যাত বিখ্যাত লোকসকল আহিছিল। এই সন্মিলনত ‘এৰা বাটৰ সুৰ’ নাটকখন অনাতাঁৰ নাটকৰ দৰেই পৰিৱেশিত হৈছিল। এই নাটকখন তেখেতৰ আত্মজীৱনীৰ দৰে। আসমৰ চাৰিওফালৰ মানুহ আহি যেন গণনাট্য সংঘত যোগদান কৰিছে। তেতিয়া তেওঁ এটা গান লিখিলে -

“ৰ'দ পুৱাবৰ কাৰণে মাতিবানো কাক?
ওলাই দেখোন আহিলে ৰহদৈৰে জাক ...।”

এই গানবোৰ গাবলৈ পিছে বেণ্ড দিছিলে। শিল্পীজীৱনত এই সময়খিনি তেখেতৰ এক তিক্ততাৰ অধ্যায়। হেমাঙ্গ বিশ্বাস আৰু দিলীপ শৰ্মা যেতিয়া চীনলৈ গৈছিল, ভূপেন হাজৰিকাই এই সময়ত এটা গান লিখিছে -

“ভাৰতৰ সীমাৰে পাহাৰৰ সিপাৰৰ নিশাৰ চিএঞৰটিৰ প্ৰতিধ্বনি শুনো' -

পৰৱৰ্তী সময়ত এই গানৰ কথাখিনি সলনি কৰি লিখিছিলে -

"প্ৰতিধ্বনি শুনো মই প্ৰতিধ্বনি শুনো।" এই গানটোৰ বাংলা ৰূপান্তৰ হৈছে এয়া - "প্ৰতিধ্বনি শুনি আমি প্ৰতিধ্বনি শুনি ... ...।" কলিকতা ৰেডিঅ'ত সম্প্ৰচাৰ কৰিলে আৰু লগে লগে ভাৰতীয় বঙ্গ সমাজত তেওঁ অত্যন্ত জনপ্ৰিয় হৈ পৰিল।

জীৱনৰ এই সময়ছোৱাত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ চাকৰি ত্যাগ কৰি কলিকতালৈ গৈছিল এখন ছবিৰ সঙ্গীত পৰিচালনা কৰিবৰ বাবে। ছবিখন ফণী শৰ্মাৰ - 'পিয়লি ফুকন'। কলিকতালৈ যাবৰ বাবে হলিৰাম ডেকাই অনুপ্ৰাণিত কৰি কৈছিল -

"... ... ... তুমিও ওলাই যোৱা। ওলাই গ'লে অসমৰ মানুহে বুজিব। আকৌ যেতিয়া মাতে, তেতিয়া আহিবা।" Whole world is a world. (পৃ ঃ ১৬২)

তেতিয়া বহুতে মন্তব্য কৰিছিল -- "কলিকতালৈ গৈ প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা ইমান সহজ নহয়।" হেমাঙ্গ বিশ্বাসৰ পৰা কলিকতালৈ যোৱাৰ বিষয়ত মতামত বিচাৰিলে, তেখেতে কৈছিল যে -

"পৃথিৱীৰ মানুহে তোমাক বিচাৰে, সেয়ে তুমি অকল অসমত থাকিলেই নহ'ব। তোমাক অসমৰ মানুহে বুজি পালেও নেতাসকলে বুজি নাপাব। পৃথিৱীৰ সৈতে যুঁজি জয়ী হ'বলৈ হ'লে কলিকতা মহানগৰীলৈ গুচি আহা।" (পৃ ঃ ১৬৮)

প্ৰখ্যাত গায়ক হেমন্ত মুখোপাধ্যায়েও একেদৰেই আহ্বান জনাইছিল কলিকতালৈ যোৱাৰ বাবে। কে. কে. চৌধুৰীৰ লগত প্ৰথম বাংলা চলচ্চিত্ৰৰ সঙ্গীত পৰিচালনাৰ দায়িত্ব লৈছিল। বাংলা বোলছবিৰ সঙ্গীত পৰিচালনাৰ ক্ষেত্ৰত সেয়াই আছিল তেখেতৰ শুভাৰম্ভ।

কলিকতাত জীৱিকা তথা প্ৰতিষ্ঠা লাভৰ বাবে গৈ প্ৰথম আছিল টালিগঞ্জৰ ৭৭ ৰিগলাৰ ক্লাব ৰোডত। এই ঘৰটোত আৰম্ভ হ'ল তেখেতৰ নতুন জীৱন।

'পিয়লি ফুকন'ৰ সঙ্গীত পৰিচালনা কৰাৰ পাছত 'বাংলা কড়ি ও কোমল'ৰ সঙ্গীত পৰিচালনা কৰিলে সাৰ্থকতাৰে আৰু এখন ছবি উত্তম সুচিত্ৰা সেন অভিনীত 'জীৱনতৃষ্ণা' নামৰ ছবিৰো সঙ্গীত পৰিচালনা কৰিছে। এই ছবিখনতে নায়ক উত্তম কুমাৰৰ মুখত যি গানটো দিয়া হৈছিল ইটো 'সাগৰ সঙ্গমত' গীতটোৰ বাংলা ৰূপান্তৰ। পুলক বেনাৰ্জীয়ে বাংলা ৰূপান্তৰ কৰিছে এনেদৰে --

"সাগর সঙ্গমে সাঁতার কেটেছি কতো
কখনতো হই নাই ক্লান্ত
তথাপি মনের মোর প্রশান্ত সাগরে
উর্মিমালা অশান্ত
সাগর সঙ্গমে সাঁতার কেটেছি কতো ... ।"

তেওঁৰ 'সাগৰ সঙ্গমত' গীতটো ৰুছ ভাষালৈ অনুবাদ কৰিছে ভাষাবিদ অধ্যাপক চালিশেভে। মুক্ত মনৰ জীৱন প্ৰেমী আজীৱন সমগ্ৰ বিশ্বৰ ইপাৰ সিপাৰ ভ্ৰমণ কৰি কেতিয়াও ক্লান্তি

অনুভৱ কৰা নাছিল। তেখেতৰ জীৱনৰ মূল উদ্দেশ্য আৰু আদৰ্শৰ সম্বন্ধে কৈছে- "আদৰ্শ হ'ল ভাৰতবৰ্ষৰ লো সংস্কৃতিক উদ্ধাৰ কৰা আৰু উৎকৰ্ষ সাধনত ব্ৰতী হোৱা।" তেখেতে নিষ্ঠাৰে শাৰিৰীক শ্ৰম কৰিছে আৰু তাৰ বিনিময়ত তেখেতে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছে। 'অসমাপ্ত' নামৰ বাংলা ছবিখনত তেখেতে সঙ্গীত পৰিচালনা কৰিছে। ছবিখন হৈছে অস্পৃশ্যতাৰ বিৰুদ্ধে। তেখেতৰ মনৰ দিগন্ত প্ৰসাৰিত হৈ গৈ আছিল। মুক্ত মনৰ গৰাকী হৈ উদাৰ মানসিকতাৰে বিশ্ব মানৱতাৰ বাৰ্তা আনিলে। কোনো জাতি-ধৰ্ম-বৰ্ণ-শ্ৰেণী বৈষম্য এনে ধৰণৰ বন্ধনজনিত সংকীৰ্ণতাত তেখেত বন্দী নহয় আৰু তেখেতে নিজেও কৈছিল যে - তেখেতৰ কোনো জাত নাই। এটা মাথোন তেওঁৰ জাত - সেইটো হ'ল মানৱ জাত। ঠিক তেনেদৰে বাংলা সাহিত্যৰ অন্যতম কবি সত্যেন্দ্ৰনাথ দত্তই 'জাতিৰ পাঁতি' কবিতাত কৈছিল যে -

"বিশ্বের মাঝে একটি মাত্র জাতি।
সেই জাতির নাম মানুষ জাতি।।"

সেই মানুষ জাতিৰ বাবে ডঃ হাজৰিকাদেৱেও চিন্তা কৰি আহিছিলে। গোৱালপাৰাৰ সাংস্কৃতিক দিশটো উন্মোচন কৰিলে তেখেতে। তেখেতৰ মনৰ সীমনা পাৰ হৈ ক্ৰমশঃ দিহিঙে দিপাঙে ঘূৰি ফুৰিছে। অসমত ভাষা আন্দোলনত ভূপেন হাজৰিকা আৰু হেমাঙ্গ বিশ্বাসে অগ্ৰগণ্য ভূমিকা লৈছিল। শান্তি সম্প্ৰীতিৰ বাবে গান গাই চেষ্টা চলাই আছিল। মানুহৰ মাজত ভুল বুজাবুজি আৰু হিংসা হত্যা বিভীষিকা আঁতৰ কৰিবৰ কাৰণে তেওঁলোকে সাংস্কৃতিক অভিযান চলালে। সেই অভিযানৰ বিখ্যাত গানটো আজিলৈকে দিশে দিশে জনপ্ৰিয় হৈ ৰ'ল। গানটোৰ বাংলা ৰূপান্তৰ হ'ল এনেধৰণৰ -

"মানুষ মানুষের জন্য,
জীৱন জীৱনের জন্য
একটু সহানুভূতি কি মানুষ পেতে পারেনা
ও বন্ধু ... ... মানুষ মানুষের জন্য ... ... ।"

তেখেতে জীৱনত 'এটা কিবা কৰা' মনোভাবেৰে দীৰ্ঘদিন অতিবাহিত কৰিছে। দেশৰ যুদ্ধ বিধস্ত সময়ত গীতিকাৰ ৰূপে সেই সময়ৰ পৰিৱেশ পৰিস্থিতিত দেশবাসীক সাহস আৰু উদগনি দিয়াৰ পবিত্ৰ কৰ্তব্য সম্পাদন কৰিছে তেওঁৰ গানৰ যোগেদি। তেওঁ অকল অসমীয়া ধৰ্মীয় সাহিত্যৰ পৰা কাহিনী ৰস লৈ গীত তথা ছবি নিৰ্মাণ কৰা নাই, তেখেতৰ জীৱন আদৰ্শ আছিল সমগ্ৰ বিশ্বজনীন ভাতৃত্ববোধ আৰু সকলোৰে সমান মনোভাবেৰে গ্ৰহণ কৰা - সমগ্ৰ জাতি জনজাতিৰ মাজত মৈত্ৰীৰ বন্ধন দৃঢ় কৰা। গোটেই জীৱন ধৰি সম্প্ৰীতি আৰু সমন্বয়ৰ বাণী বহন কৰি চলিছিল। এনে উদাহৰণ হৈছে পাহাৰ-ভৈয়ামৰ মাজত সম্প্ৰীতিৰ বাণী বিলোৱা ছবি 'প্ৰতিধ্বনি'। এই ছবিখন খাচী লোক গাথাৰ 'মানিক ৰাইটং'ৰ আধাৰত।

এইবিলাকৰ মাজেদি ভূপেন হাজৰিকাই মূলতঃ বিশ্ব প্ৰেমৰ বাৰ্তা জনাইছে। তেখেতৰ মূল আদৰ্শ হ'ল বিশ্ব ভাতৃত্ব আৰু বিশ্বপ্ৰেম। সকলো শ্ৰেণীৰ মানুহ অৰ্থাৎ জাত-পাত-ধৰ্ম-বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে

তেওঁৰ মনোভাব আছিল মানৱ প্ৰেম বিতৰণ কৰা। যিহেতু তেখেত গীতিকাৰ, সুৰকাৰ, চলচিত্ৰ জগতৰ ব্যক্তি- সেইহেতু গীতৰ মাধ্যমেৰে চলচিত্ৰৰ মাধ্যমেৰে তেখেতে তেখেতৰ অন্তৰৰ অন্তঃস্থলৰ গভীৰতম মানৱ প্ৰেমৰ কথা ব্যক্ত কৰিছে। বিশ্বৰ মাজত নিজক বিলাই দিয়াৰ কথা ব্যক্ত হয় তেখেতৰ গানত। তেখেতৰ বিশ্ব বিশ্ৰুত এটি গান 'মই এটি যাযাবৰ' গানটোতো তেখেতে 'মই' শব্দটোৰ মাজত সকলোৰে বিচাৰি পোৱা যেন লাগে। সকলোৰে মাজত থাকিও যিসকল মানুহৰ 'যাযাবৰী' মন একোটা থাকে - 'মই এটি যাযাবৰ' গানটোৱে সেইসকলক যেন একাত্মাৰ সূতাৰে বান্ধি দিয়ে। সেয়েহে গোটেই পৃথিৱীৰ মানুহৰ মনৰ কথা যেন প্ৰকাশ কৰিছিল এই গানত।

তেখেত মানৱ দৰদী - মানৱ মনৰ এটি ধাৰা যৌবনোচ্ছল প্ৰেমৰ প্লাৱন। তেখেতৰ বহু সংখ্যক প্ৰেমৰ গীত অমৰ হৈ াছে। প্ৰেমিক হাজৰিকাদেৰৰ মনত বিৰহ বিহঙ্গমৰ দেখা পোৱা যায়। বিৰহজনিত প্ৰেমৰ গানত ক্ষোভ আৰু অভিমান আছে, হতাশা আৰু নেতিবাচকতা নাই। ইতিবাচক মনৰ গৰাকী হৈ জীৱন পথত আগবাঢ়ি গৈছে আৰু সৃষ্টি কৰি থৈ গৈছে অসাধাৰণ ৰচনাসমূহ। যেনে -

"জীৱনটোৰে কান্দোনখিনি নিজেই সাঁচি থ'লো
জীৱনটোৰে হাঁহিখিনি বিলাই বিলাই দিলো ..."

আৰু দুখৰ মাজত সুখৰ সপোন দেখাৰ বাবে আশাবাদী কবিয়ে আশাৰ সঞ্চাৰ কৰি উপদেশ দিছে -

"যদি জীৱনে কান্দে নাই নাই বুলি
যদি দুখতে উৰে ধৰণীৰ ধূলি
নিৰাশাই আশাবোৰ ভাঙিব খুজিলে
মই গোৱা গীতটি গাবা ... ...।"

চিৰকাল তেখেতে জীৱনৰ কথাৰে গীতত স্থান দি তেখেতৰ গীতি সাহিত্য বা গীতি কবিতাত সমাজ জীৱন একোটা একোটা মুহূৰ্তক চিৰযুগমীয়া ভাবে মূৰ্ত্ত কৰি তুলিছে। গীতি কবিয়ে সেয়ে মানৱতাক বিশ্বাস কৰে। জন জীৱনৰ প্ৰতীকেৰে মানৱাত্মাক স্পৰ্শ কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰে। ড° হাজৰিকাদেৱেও এইদৰে গীতি কবিতাত কৈছে -

"ব্ৰজৰ কণ্ঠেৰে, ধুমুহাৰ শক্তিৰে, গীত গাই কপাম দিগন্ত
দানৱৰ সমাজতো গাম মানৱৰ কলিজাৰ সঁচা সুৰ-সিক্ত।"

তেখেতৰ গানৰ লক্ষ্য ধ্বংসমুখী কিম্বা মনোমালিন্য নহয় - লক্ষ্য শান্তিৰে ভৰা অনন্য। এয়াই ফুটি উঠিছে তেখেতৰ গীতৰ মাজত -

"মোৰ গান হওক, বহু আস্থাহীনতাৰ বিপৰীতে এক গভীৰ আস্থাৰ গান ...।"

গানৰ মাজেদি জীৱন শিল্পী সুধাকণ্ঠ ড° হাজৰিকাদেৱে সমাজ পৰিৱৰ্তন কৰিবৰ বাবে চেষ্টা চলাইছিল। নিয়ম নমনা মানুহ তেখেত, প্ৰচলিত ধাৰাই প্ৰবাহিত নিয়মবোৰ তেখেতৰ প্ৰিয় নহয়।

তেখেতে কৈছে -

"মই হেঙাৰ নমনা মানুহ, নিয়ম নমনা মানুহ। নিয়ম ভঙাৰ নিয়মেই নতুন নিয়ম ...।"

তেখেতে প্ৰচলিত নিয়মৰ সীমনা ভাঙি নতুন নিয়ম প্ৰৱৰ্তনৰ পক্ষপাতী। নতুন নিয়ম প্ৰৱৰ্তনৰ আকাঙ্খা। তেওঁৰ গতিশীল জীৱনবোধৰ কাৰণে। তেখেতে কোৱা মতে -

"মোৰ জীৱনৰ গতি লাগে - জীয়া জীয়া অনুভৱ লাগে ...।"

এই গতিশীল জীৱনবোধৰ আঁৰত অদম্য ইচ্ছাশক্তিৰে অপৰিসীম আশাবাদেৰে অফুৰন্ত কৰ্মপ্ৰেৰণা - এইবোৰৰ প্ৰেৰণাত সমাজখন নতুন কৰি তুলিবৰ বাবে প্ৰৱল বাসনা। এইবোৰৰ লগত জড়িত হৈ আছে তেখেতৰ প্ৰেমিক মনটো। তেওঁৰ নিজে কোৱা মতে -

"কেতিয়াবা এনে লাগে, প্ৰেমেই যেন মোৰ সৰ্বসত্তাক পৰিচালনা কৰিছে। মই প্ৰেমিক। সেয়ে - নৱ নাৰীৰ প্ৰেম, পৃথিৱীৰ প্ৰেম, মানৱ প্ৰেম, দেশ প্ৰেম, সৌন্দৰ্য প্ৰেম - এই সকলোবোৰকে মই সন্মান কৰো।"

তেখেতৰ জীৱন আৰু সঙ্গীতে সদায় তেখেতৰ সমান্তৰালভাবে গতি কৰিছে। তেখেতৰ জীৱনৰ পৰাই বিচাৰি লৈছে সঙ্গীতৰ বীজমন্ত্ৰ আৰু জীৱনৰ বহু দুঃখ পাহৰিবৰ বাবেই মুৰ গুজিছে সঙ্গীতৰ বুকুত। দুঃখ আৰু প্ৰেমৰ মাজেৰে জিলিকিছে তেখেতৰ অসামান্য অনবদ্য ৰচনা সম্ভাৰ। যিটোৰ ৰস অকল এজন ব্যক্তিৰ মাজত সীমাবদ্ধ হৈ থকা নাই - সিটোৰ আবেদন হৈ উঠিছে বিশ্বজনীন বিশ্বমুখী।

বিশ্বৰ বহু ঠাইৰ মানুহে তেখেতক ভাল পাই সন্মান যাঁচিছে, মৰম কৰিছে। এই মৰমতেই তেখেত কাংক্ষিত।

সৰ্বসাধাৰণৰ মৰমৰ শিল্পী ভূপেন হাজৰিকা যেন কবি গুৰু ৰবীন্দ্ৰ নাথে কোৱা মতে -

"আমি চঞ্চল হে আমি সুদূৰেৰই পিয়াসী।"

সুদূৰৈৰ আহ্বান যেন তেখতৰ কাণত বাজি উঠিছিল তেখেতৰ মন হৈ উঠিছিল 'যাযাবৰী'। এই সুদূৰৰ আহ্বানত অগ্ৰসৰ হৈ এক নতুন দিগন্ত উন্মোচনৰ সন্ধানত আজীৱন গতি কৰিছে। এই গতিশীল যাত্ৰাপথত বহু বাধা কণ্টক অতিক্ৰম কৰি আগলৈকে আৰু আগলৈকে আগবাঢ়ি গৈছে। তেখেতৰ জীৱনৰ মূলমন্ত্ৰই হৈছে - সংঘাতৰ মাজত সামঞ্জস্য ৰক্ষা কৰা আৰু প্ৰতিৰ বাবে আগবাঢ়ি যোৱা। তেখেতে কৈছে -

"সংঘাতে আনো মোৰ প্ৰশান্ত
সাগৰত প্ৰতিৰ নতুন দিগন্ত ... ।"

এসমত সাম্প্ৰদায়িক সম্প্ৰীতি অটুত হৈ থকা যে সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষ অন্য ৰাজ্যৰ বাবে আদৰ্শ হৈ ৰয় - এয়াই আছিল ভূপেন হাজৰিকাৰ আন্তৰিক কামনা। তেখেতে আহ্বান কৰিছে প্ৰতি শিল্পীয়ে যেন এই সম্প্ৰীতি ৰক্ষা কৰি কামত লগ বান্ধি যায় আৰু চিৰ সজাগ হয়। দেশ স্বাধীনতা লাভৰ দিশত

সামাজিক ছবি তেখেতে ভবাৰ দৰে নাছিল। সমাজত যি ন্যায়-অত্যাচাৰ-হিংসা-দ্বেষ-স্বাৰ্থপৰতা মুৰ জোকাৰি উঠিছিল। সেয়া দুখীয়া-দৰিদ্ৰ-নিম্নশ্ৰেণী মানুহৰ কাৰণে অন্তৰত দুঃখ অনুভৱ কৰিছে। তেখেতৰ চিন্তা চেতনাত ভাঁহি উঠিছিল এইদৰে -

"যদি বস্ত্ৰ বিহীন খেতিয়কৰ তুঁহ জুইৰ উত্তাপ হ'ব পাৰো ...
যদি খাদ্য বিহীন কোনো দিন মজুৰৰ ক্ষুধা-অগনিৰ প্ৰচণ্ড
প্ৰতাপ হ'ব পাৰো ... যদি কোনো সংখ্যালঘু সম্প্ৰদায়ৰ
ভয়াৰ্ত্ত আৰ্ত্তনাদ নিজেই প্ৰকাশ কৰি তেওঁলোকৰ বাবে এটি
নিৰাপত্তা হ'ব পাৰো ... যদি কোনো সুগায়কে কণ্ঠৰুদ্ধ
অৱস্থাত পৰি (শাৰিৰীক, সামাজিক, অৰ্থনৈতিক কিম্বা ৰাজনৈতিক)
গীত গাব নোৱাৰা হৈ ।ছে, তেন্তে সেই কণ্ঠ ৰুদ্ধ গায়কৰ নুফুটা
প্ৰকাশক সুধাকণ্ঠ দান কৰি নিজেই প্ৰকাশ কৰিব পাৰো ...
তেতিয়াই যেন মোৰ নিঃকিন শিল্পী জীৱন সাৰ্থক হ'ব।" (পৃ. ২৫০)

সমাজৰ নিঃকিন দুখীয়া অৰ্দ্ধমৃত হৈ বাচি থকা দৰিদ্ৰ খেতিয়কৰ দুঃখ তেখেতে দেখিছে - তেতিয়া তেখেতৰ মনৰ পৰা ওলাল এনে এটি গীত -

"শাতৰে সেমেকা ৰাতি ...
সেমেকা শীতৰ ৰাতি
বস্ত্ৰবিহীন কোনো খেতিয়ক ...
... ...
ৰক্তিম যেন এটি উত্তাপ হওঁ... ।" (পৃ. ২৬০)

তেখেতৰ গানবোৰ আস্থাহীনতাৰ বিপৰীতে আস্থাৰ গান। প্ৰাচীৰৰ বিপৰীতে এক তীব্ৰ প্ৰসাৰ গতিৰ গান - তথা তেখেতৰ অন্তৰৰ মূল লক্ষ্য হ'ল -

"সদায় শান্তি আৰু প্ৰগতি।"

তেখেতে মানুহৰ গান গাই, মানৱতাৰ কথা কৈ সামাজিক দায়বদ্ধতা স্বীকাৰ কৰে। তেখেতৰ বিক্যাত সেই গানটো 'মানুষ মানুষের জন্য' কুৰি শতিকাৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ গীত বুলি বি.বি.চি-ৰ বাংলা শাখাই ঘোষণা কৰিছে।

সমগ্ৰ বিশ্বৰ সকলো মানুহৰে সুখ-দুঃখ, হাঁহি-কান্দোনৰ ভাৱ আৰু ভাষা একেটাই। তেখেতে কোৱা মতে সামাজিক অকৰ্মণ্য মানুহে ধৰ্মৰ নামত, জাতিৰ নামত, ভাষাৰ নামত, বৰ্ণৰ নামত বিভাজন আৰু ভেদাভেদৰ বিষ বাষ্প বিয়পাই থাকে। তেখেতে গোটেই জীৱনতেই একেটাই কথা বাৰংবাৰ কৈছে যে -

"সকলো মানুহো একেই" (পৃ. ৪৩৫)

তেখেত শিল্পী, শিল্প সংস্কৃতিৰ লগত জড়িত। বিশেষভাবে তেখেত অসমীয়া সমাজৰ প্ৰতিনিধি। অসমীয়া সংস্কৃতি তেখেতৰ শিৰাই শিৰাই প্ৰবাহিত। সেয়েহে অসমীয়া সংস্কৃতি বিশ্বৰ আগত দাঙি ধৰিছে। অসমীয়া সংস্কৃতিত অবগাহন কৰি বিশ্ব সংস্কৃতিত ডুব মাৰিছে। সংস্কৃতিবান মানুহেই ক'ব পাৰে মানুহৰ মিলনৰ কথা - ভাবৰ আদান প্ৰদানৰ কথা। ড° হাজৰিকাৰ সুৰ আৰু কণ্ঠত ঠিক এনেধৰণৰ এটি বিখ্যাত গান -

"গঙ্গা আমাৰ মা, পদ্মা আমাৰ মা"

এই গানত গঙ্গা আৰু পদ্মা যেন একেখন মানচিত্ৰলৈ আহিছে। দুয়োখন নদীৰ বিষয়ে গীতটিৰ সৌৰভত সমগ্ৰ বাংলাদেশ মলমলাই উঠিল। কেৱল মাত্ৰ এই দুয়োখন দেশৰ কথাই নহয়, ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ৰাজ্যৰ ভিন্ন ভিন্ন মানুহৰ অন্তৰৰ যন্ত্ৰণা, মানসিকতা, ৰাজনৈতিক উত্থান-পতন - এই সকলো হাজৰিকাদেৱৰ গানত ধৰা পৰে। যেনে -

"বিস্তাৰ হ্যে অপাৰ প্ৰজা দুনোপাৰ, কৰে হাহাকাৰ
নিঃশব্দ অ' গঙ্গা তুম গঙ্গা বহতী হ্যে কিউ ..."

যেতিয়া কোনো এটা বিষয়ে মনটো ভাৰাক্ৰান্ত হৈ পৰিছে তেতিয়াই সেই ভাবটোকেই তেখেতৰ একোটি গীত হৈ নিগৰি ওলাইছে। এই গীতৰ মাজেদি তেখেতৰ অন্তৰৰ ছবিখন স্পষ্ট হৈ ওলাইছে। তেখেতৰ ৰচিত গীতবোৰ আবেগ জড়িত হৃদয়স্পৰ্শী। সেই গীতবোৰ তেখেতৰ একান্ত ব্যক্তি চেতনাৰ পৰা উদ্ভুত - ই ব্যক্তিগত হৈও ইয়াৰ আবেদন সাৰ্বজনীন। যি কবিতা বা গানত সমকালৰ ছাঁৰ লগত কবিৰ বা গীতিকাৰৰ হৃদয় ৰস জড়িত হৈ পৰে ইয়াৰ আবেদন বিশ্বজনীন হ'বলৈ বাধ্য। কবি বা গীতিকাৰে সমসাময়িক বিষয়বস্তুৰ পৰা আঁতৰি যাব নোৱাৰে। যি সকল ৰটনা ব্যক্তিগত বেদনাৰ পৰা উদ্ভুৱ হৈ সেই বেদনাই পাঠক বা শ্ৰোতাৰ হৃদয় স্পৰ্শ কৰিছে - এয়াই হৈছে কালজয়ী ৰচনা। কালজয়ী ৰচনাৰ বিষয় সাৰ্বজনীন-বিশ্বজনীন। ড° হাজৰিকাৰ এনেধৰণৰ উদাহৰণ তেখেতৰ ৰচিত গানৰ মাজত বহুত পৰিলক্ষিত হয়।

আটাইতকৈ গভীৰ গধুৰ বিষয় হ'ল - ডঞ্জ হাজৰিকাৰ স্বদেশ প্ৰেম। তেখেতৰ স্বদেশ প্ৰেমৰ মূলমন্ত্ৰ - অসমৰ মাতৃভূমি অসমৰ প্ৰতি গভীৰ অকৃত্ৰিম অনুৰাগ। প্ৰথম জীৱনত 'এৰা বাটৰ সুৰ' খনত যে কথা কৈছিল 'অসমৰ ৰাইজেতো মোক ভুল বুজা নাই' - এই একেটাই কথা আজীৱন তেখেতে ৰক্ষা কৰি ৰাখিছে। অসম, অসমৰ ৰাইজক - কেনেকৈ নিজৰ হৃদয়ক উজাৰি দেখুৱাব। তেখেতৰ অন্তৰৰ একেটাই কামনা যে 'চিৰ চেনেহী' অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যক বিশ্ব সভালৈ লৈ যোৱাৰ সংকল্প। এই স্বদেশ প্ৰেম অসম প্ৰীতিৰ পৰা ভাৰত প্ৰীতি ৰূপে ৰূপ লাভ কৰিছে। অকল ভাৰত প্ৰীতি নহয় বিশ্বপ্ৰীতি ৰূপত পৰিগণিত হৈছে। সমগ্ৰ বিশ্বকে নিজ চক্ষুৰে পৰ্যৱেক্ষণ কৰি চৰৈৱেতি মন্ত্ৰত দীক্ষিত হৈ যেন নিজ হৃদয়ত আসন স্থাপন কৰিছে। বোধকৰো তেখেতৰ মানস প্ৰতিমাত সেই উপনিষদৰ বাণীয়েই সদায় প্ৰেৰণা জগাইছে 'বসুধৈব কুটুম্বকম্'। সমগ্ৰ বসুন্ধৰাই যেন নিজৰ, নিজৰ পৰম আত্মাৰ

আত্মীয়।

শৈশৱ কলৰ পৰা এটা আদৰ্শ লৈ জীৱন অতিবাহিত কৰিছে - সেই আদৰ্শ হ'ল মানৱতা, মৈত্ৰী, সম্প্ৰীতি আৰু ভাতৃত্ববোধ। এই সকলো গুণ তেখেতৰ গীতবোৰত স্থান পাইছে। গতিশীলতাৰ দৰে আগবাঢ়ি যাবলৈ প্ৰেৰণা জগাইছে সমগ্ৰ অসমবাসীক।

জীৱনযোৰা সাধনাৰে তেখেতে অসমৰ জনজীৱনৰ ভাষাৰে প্ৰাণ ঢালি গীতবোৰ লিখিছে। অসমৰ মাটি-পানী-বায়ুৰে পৰিপুষ্টি লাভ কৰি গংগা, পদ্মা, ভল্গা, আটলাণ্টিক, প্ৰশান্ত মহাসাগৰ অতিক্ৰম কৰি বিশ্বৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ পৰা বিশ্বজনৰ হৃদয়ৰ মাজত পৰিপূৰ্ণতা লাভ কৰিছে। পূৰ্বসৱৰীৰ পৰা উৎসাহ আৰু ঐতিহ্য লাভ কৰি তেখেতে গোটেই জীৱন দিহিঙে দিপাঙে ঘূৰি ফুৰি মানৱ জীৱনৰ প্ৰকৃত সত্যৰ তত্বৰূপ বিচাৰিছে। তেওঁলোকৰ পৰা পোৱা শিক্ষা আৰু প্ৰেৰণাত স্বদেশৰ মাটিত ভৰি থৈ বিশ্বৰ বহল পথাৰখনত সত্যৰ তত্বৰূপ বিচাৰিছে। বঙ্গৰ পৰা মহাৰাষ্ট্ৰ, অন্ধ্ৰপ্ৰদেশৰ পৰা পাঞ্জাব, আমেৰিকাৰ পৰা ইংলেণ্ড, চীনৰ পৰা জাপান, জাপানৰ পৰা ৰাছিয়াত বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ মানুহৰ সংস্পৰ্শ পাইছে। তেখেতে সমাজ যেনেকৈ দেখিছে মানুহবোৰৰও ঠিক তেনেকৈ দেখিব পাৰিছে। ধনী দেখিছে, দুখীয়াও দেখিছে। বিশেষকৈ সমাজৰ নিম্ন শ্ৰেণীৰ অৰ্থাৎ শ্ৰমজীৱি দুখীয়া মানুহবোৰৰ অন্তৰৰ সুখ-দুখৰ ভাষা একেটাই। সমগ্ৰ বিশ্বৰ দুখীয়া মানুহৰ চকুপানী একেই। হাঁহি-কান্দোনৰ, আনন্দ-বেদনাৰ ভাষাও একেই। ড° হাজৰিকাদেৱে সেইবোৰ তেখেতৰ অনুভূতিপ্ৰৱণ হৃদয়েৰে অনুভৱ কৰি নিজৰ ভাষা নিজৰ কণ্ঠেৰে প্ৰকাশ কৰিছে।

পৰম আশাবাদী ড° হাজৰিকাই জীৱনৰ বিয়লিত হৃদয়েৰে বিশ্বস কৰে যে বিশ্বৰ গতিশীলতাৰ লগত নিজক খাপ খুৱাই আগবাঢ়ি যাব লাগিব। আগবাঢ়ি গ'লেই সমাজৰ অৰ্থনৈতিক, সামাজিক আৰু সংস্কৃতিৰ দিশত অগ্ৰগতিৰ শিখৰ লাভ কৰিব। মানুহ জীয়াই থাকে তেওঁৰ কামেৰে, ড° হাজৰিকাদেৱৰ সৃষ্টি অৰ্থাৎ তেখেতৰ নিজৰ কৰ্মৰাজিৰ জৰিয়তে সমগ্ৰ ৰাইজৰ অন্তৰত জীয়াই আছে আৰু থাকিব। তেখেতৰ সৃষ্টিশীল গতিশীল মনেৰে উপলব্ধি কৰিব পাৰিছে যে - সমগ্ৰ পৃথিৱী জুৰি যে হত্যা সন্ত্ৰাস অপহৰণে আবৰি ধৰিছে - কিন্তু তাৰ মাজেদিও ভাল দিন আহিব। আজি বৰ্তমান বিশ্বে একে আনৰ প্ৰতি শত্ৰু মনোভাবাপন্ন পৰস্পৰ পৰস্পৰৰ প্ৰতি বিশ্বাসঘাতক হৈ পৰিছ। এই ক্ষেত্ৰত তেখেতে দুঃখ অনুভৱ কৰিছে। এই বিষয়ত তেখেতৰ মত -

"আমি সৃষ্টিৰ পৰা শিক্ষা লোৱা উচিত, ইতিহাসৰ পৰা শিক্ষা লোৱা উচিত। আমি জানো - পৰিৱৰ্তন আহিবই। যেতিয়া সৃষ্টি আৰু ইতিহাসৰ পৰা শিক্ষা লোৱা যাব, তেতিয়া পৰিৱৰ্তন হ'ব ইতিবাচক। আমি ইতিবাচক পৰিৱৰ্তনৰ আকাঙ্খী।" পৃ. ৪৯৫

তেখেতৰ এই ইতিবাচক মনেৰে ইতিবাচক পদক্ষেপ হৈছে যিকোনো পথেৰে নতুন দৃষ্টিৰে সৃষ্টিৰ যাত্ৰা আৰম্ভ কৰাৰ আহ্বান। ই হ'ব পাৰে সৰু কবিতা, হ'ব পাৰে এটি সৰু গান আৰু হ'ব পাৰে এখন ছবি। জীৱনক ভালপোৱা ড° হাজৰিকাই জীৱনৰ ইতিবাচক দিশত সকলো কথা চিন্তা কৰে।

তেখেতৰ আশাবাদী মনেৰে সৃষ্টিৰ বাবে প্ৰশান্ত দৃষ্টিৰে সৃষ্টিৰ যাত্ৰা পথেদি চাই আছে ধৈৰ্যৰে - কিয়নো He Loves Life. বিশ্ব বিশ্ৰুত ড° হাজৰিকাই গীত আৰু কথাৰে বিশ্বৰ মানৱ সমাজৰ মাজত সাম্প্ৰদায়িক সম্প্ৰীতি প্ৰতিষ্ঠাৰ প্ৰয়োজনীয়তা স্বীকাৰ কৰি গৈছে। দৰিদ্ৰ জনসাধাৰণৰ মুক্তিৰ বাবে অহৰ্নিশে কৰ্ম সাধন কৰি আহিছিল, তেখেতে নিষ্পেষিত সমাজখন সংস্কাৰ কৰি এখন বিভেদহীন সমাজ স্থাপন কৰাৰ সপোন দেখিছে। সমগ্ৰ বিশ্বকে যেন এক নিবিড় বন্ধনে বান্ধি লোৱাৰ হাবিয়াস আছিল, বহুমুখী সৃষ্টিৰ সাধনাত আজীৱন ব্ৰতী হৈ থকা ড° হাজৰিকাদেৱে কৈছিল যে - "মোৰ মনৰ মাজত বিভিন্ন ধৰণৰ বাসনা সদায় সম্পূৰ্ণ সজীৱ হৈয়েই থাকে।

উপসংহাৰ ঃ

যশস্বী কবিকণ্ঠ কলাকাৰ বিশ্ববিশ্ৰুত সুধাকণ্ঠধাৰী ভূপেন হাজৰিকাৰ জীৱন জোৰা সাধনাৰ মাজেদি যি অনবদ্য অৱদান আগবঢ়াইছে ই কেৱল মাত্ৰ স্থান-কাল-পৰিধিৰ মাজত গণ্ডীবদ্ধ হৈ থকা নাই। তেখেতৰ বিশ্ববীক্ষা ফুটি উঠিছে তেওঁৰ দাৰ্শনিকলব্ধ চিন্তা চেতনাত, ভাতৃত্ববোধেৰে, শান্তি আৰু সম্প্ৰীতিৰ মিলন বন্ধনেৰে। তেখেতৰ গীতৰ সভাৰ প্ৰধান অলংকাৰ স্বৰূপ শ্ৰোতাকো যেন বা পাহৰি যোৱা নাই ঠিক তেনেকুৱাই সমালোচকসকলকো পাহৰি যোৱা নাই। সঠিক যথাযথ আৰু গঠনমূলক সমালোচনাৰ পক্ষপাতী তেখেত। তেখেতে আহবান জনাইছে -

"সমালোচনাৰ অগণিৰে পুৰি
মোকো কৰা উন্নত ...।"

প্ৰকৃততে তেখেতৰ মন মানসিকতাত যিটো ধাৰণা বিৰাজ কৰিছিল সিটোৰ সঠিক মূল্যায়ণ কৰিব কালৰ কষ্টি পাথৰে। যথাযথতা বিচাৰ কৰিব সময় আৰু সমসাময়িক সমাজ মানসিকতাৰে।

সহায়ক গ্ৰন্থপঞ্জী ঃ

১। মই এটি যাযাবৰ, অনুলিখিত আত্মজীৱনী।
২। ড° ভূপেন হাজৰিকা ৰচনাৱলী।
৩। ভূপেন হাজৰিকা, গুৱাহাটী - ১ম বছৰ, ১ম সংখ্যা।

XXXXXX